

cupiditas, obtinuit. Hæc est gratia Salvatoris, qua non tantum velle possumus, sed qua volumus bonum, illudque sancto amore perficimus.

igitur lex gratiæ, lex nova, lex Evangelica, multo potentior est, & efficacior, quam lex veteris, & Moisaica, tamen utraque ab eodem principio, nempe Deo, sit profecta, nec differat a lege naturali renovata, & inculcata, quæ docente Christo Domino, Matth. 22. v. 37. duobus his præceptis comprehenditur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua & in tota mente tua. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Sed lex vetus per Moyse servata accepta fuit; lex nova per Christum lata, qui erat Dominus; Lex vetus terrena duntaxat pollicebatur, exteriores tantum regebantur, interiores non attingebat: Lex nova æternam salutem promittit; homines non exteriori modo, sed etiam interiori ad præceptorum observationem disponit. *Ili*, inquit S. Augustinus lib. de Spiritu, & litt. n. 29. alias c. 17. *In tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus hominum. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur; hic intrinsecus data est, qua iustificarentur.*

Hoc discernit in Epistolis suis passim inculcat Divus Paulus. *Quoniam autem*, inquit ad Galatas c. 3. v. 11. *in lege* (scilicet Moisaica) *nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide vivit.* Deinde v. 19. *Quid igitur* propter transgressiones (declarandas) *posita est; donec veniret semen* (seu Christus) cui promiserat Deus, se in ipso homines esse iustificaturum. Declarandæ erant autem per legem transgressiones, ut homines superbi peccata sua agnoscerent, Christi gratia sibi opus esse ad legem implendam faterentur; atque ita lex tacite homines ad Christum transmitteret. Quod docet idem Apostolus, dum ait ibidem v. 23. *Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat.* Tandem c. 4. v. 4. *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.*

Lex igitur vetus, non secus ac lex naturalis, Deum summo amore diligendum docet; sed eam dilectionem non prælabat. Unde per solam legem veterem, aut naturalem impleri non poterat legis præcepta, cum ad id opus sit charitate, quæ non est anatura, sed a gratia, sive a Spiritu Sancto, ut docet Apostolus ad Romanos c. 5. v. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Non tamen legis naturalis, vel Moisaicæ præcepta erant impossibilia: sed per ea monebantur homines & facere quod possent, & petere quod non possent. *Magnum aliquod Pelagiani leise se putant*, inquit S. Augustinus lib. de gratia; & libero arbitrio, n. 32. alias cap. 16.

quando dicunt: non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? sed ille iuberet aliqua quæ non possumus, ut nocentissimum quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Et n. 37. alias c. 18. *Hæc omnia præcepta dilectionis, id est charitatis, quæ tanta ac talia sunt, ut quicquid se putaverit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fiat bene; hæc ergo præcepta charitatis inaniter darentur hominibus non boni voluntas liberum voluntatis arbitrium; sed quia per legem dantur & veterem & novam, quomodo in nova venerit gratia, quæ promittit datur in veteri, lex autem sine gratia littera est occidens, in gratia vero Spiritus vivificantis unde est in hominibus gratia Dei, & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, viderentur Pelagiani; si autem ex Deo, vincuntur Pelagianos. Sedeat ergo inter nos Iudæus Apostolus Joannes, & dicat nobis: Charissimi diligamus invicem. In his verbis Joannis cum se illi extolleret cæperint, & dicere, ut quid nobis hoc præcipitur, nisi quia ex nobis habemus ut inrotem diligamus? sequitur continuo idem Joannes confundens eos, & dicens, quia dilectio ex Deo est: Non itaque ex nobis, sed ex Deo. Cur ergo dicitur, diligamus invicem, quia dilectio ex Deo est, nisi quia præcepto admonitum est liberum arbitrium, ut quaereret Dei donum? Quod quidem sine suo fructu prolix admoneret, nisi prius acciperet aliquod dilectionis, ut ad id præceptum quaereret, unde quod iuberetur impleret. Cum dicitur, diligamus invicem, lex est: cum dicitur, quia dilectio ex Deo est, gratia est.*

Itaque legis veteris, & naturalis complementum est in lege nova, ut testatur ipse Christus, Matth. c. 5. v. 17. *Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut Prophetas: non veni solvere, sed adimplere.*

Quoniam tamen triplicis erant generis præcepta in lege veteri, scilicet moralia, quæ nempe ad mores spectabant; ceremonialia, quæ ad ritum divini cultus, ad festa, ad sacrificia, ad altaria, ad varias purificationes &c. pertinebant; ac demum judicialia, quæ ius civile Judæorum, & iudiciorum formam inter eos observandam præscribebant; sola præcepta moralia in nova lege remanserunt: judicialia vero, quoniam Judæis solis erant posita; & ceremonialia, quoniam adumbrabant Ecclesiæ Sacramenta, Christumque venturum significabant, novo fœdere, quod umbras & figuræ veteris legis destruit, sunt abrogata.

Quo vero tempore lex vetus omnino abolita sit, & mortua, non convenit Theologi. Probabilius tamen est, id factum non fuisse nisi in morte Christi, postquam nempe in Crucem pronuntiavit, Joan. 19. v. 30. *Consummatum est in est, perfecta & ad finem adducta sunt omnia, quæ ad implendam Patris voluntatem, ad homines redimendos, ad legis, & sacerdotii veteris, figurarumque omnium complementum erant necessaria.*

At

At quamvis inter Christianos dubium non sit, quin post Christi mortem lex vetus fuerit mortua; contentio tamen non levis inter S. Hieronymum, & Augustinum exarsit, utrum simul fuerit mortifera, id est, utrum post Christi mortem peccati lethalis reos fecerit illos omnes, a quibus est observata. Etenim S. Hieronymus putabat, eam legem, per quam significabatur Christus venturus, non potuisse sine culpa servari, postquam Christus venisset, ac seipso pro generis humani salute hostiam Patri obtulisset. Nam observationes legales fuerunt significationes salutæ, & consequenter reprehendendæ, tamquam male: *sicut enim legis, Christus, ad iustitiam omni credenti*, ex Ap. ad Rom. c. 10. v. 4. Unde idem ad Galatas c. 5. v. 2. *Eccce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* His & aliis huiusmodi Scripturarum testimoniis nitetur S. Hieronymus Epist. 75. inter Augustinianas n. 14. alias cap. 4. ac demonstrat utrumque arbitrat, statim post Christi mortem ceremonias Judæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis: & quicumque eas observaverit, sive ex Judæis; sive ex Gentilibus, cum in horum diaboli devotum. Cumque ipsi opponeretur exemplum Apostolorum Petri & Pauli, & Jacobi, qui post Christi mortem ceremonias Judaicas aliquando observaverunt, respondet, Apostolos de hac retonomia seu dispensatione inter se ad tempus convenisse, ac se legis, a qua abhorrebant, sectatores simulasse, ne Judæos offenderent, & in Evangelicæ legis odium adducerent. Unde cum Apostolus Paulus ad Galatas c. 2. v. 11. restituisse se dicit in faciem Petri, quia reprehensibilis erat, eo quod cum essent simul Antiochiæ, ubi Christi discipuli circa annum æræ Christianæ 41. dicti primum fuerant Christiani, ex Act. Apoll. c. 11. v. 26. ipse D. Petrus se e a convivio Gentilium legis observandæ gratia, subtraxisset; id totum fuisse, & simulate inter eos gestum aiebat D. Hieronymus, ut nimirum exemplo S. Petri D. Paulo morem generis, non in ipsum contententis, discederet omnes abolen-das esse legis ceremonias, nec gentibus ad fidem conversis imponendas. Quomodo enim D. Paulus serio ac sincere D. Petrum arguere potuisset, quod Judæorum metu libtraxisset se a convivio Gentilium, quibus cum liberet ebat, antequam Antiochiæ advenissent Judæi? Cum etiam ipse Paulus eodem Judæorum metu Timotheum patris Gentilis, & matris Judææ filium circumciderit, Act. Ap. c. 16. v. 3. & votum Nazaræus nupupavit, Act. 18. v. 18. Quo voto qui tenebantur, a populo, Religiosis causa, separabantur. Nam Nazaræus separationem significat, quæ vel erat perpetua, qualis fuit Samsonis, & Samuelis, qui fuerant Nazaræi perpetui; vel erat ad tempus, quod dum discurreret, Nazaræi abstinere ab eo omni, quod inebriare eos poterat; capillos non tondebant, aliaque observabant, quæ referantur Numeror. c. 6. At elapso

tempore, quod sibi præstituerant, templum, purgandi sui causa, petebant; radebant capita; sacrificia offerbant: quæ omnia, iudante Jacobo, præstitit S. Paulus cum aliis Judæis, Act. Apoll. c. 21. v. 26. Unde inferi S. Hieronymus, utrumque Apostolum, scilicet Petrum & Paulum bene quidem sensisse de abolitione Legis Moisaicæ; sed ad simulationem observandæ ejus timore compulsum.

Aliter tamen sentiebat S. Augustinus, ut patet Epist. ipsius 82. ad S. Hieronymum. Nam tria distinguit tempora: primum ante Christi mortem: secundum a morte Christi ad sufficientem Legis Christianæ promulgationem; tertium, post sufficientem Evangelii prædicationem.

Primo tempore, scilicet ante Christi mortem præcepta legalia observanda fuisse statuit, idque exemplo Christi Domini, qui a parentibus circumcisus est, Luc. 2. v. 21. qui mandatum leprosum ad Principem Sacerdotum misit, Marci c. 1. v. 44. qui ascendit ad diem festum, Joan. 7. v. 10. &c.

Secundo tempore, nimirum post mortem Christi Domini, usque ad sufficientem Evangelii prædicationem, quamvis mortua est lex, eam tamen eadem Ep. 22. n. 15. alias c. 2. negat statim fuisse mortiferam; ac licet Gentibus non esset imponenda, non exstimat eam a consuetudine Judæorum auferri debuisse tanquam detestandam, & damnamam; siquidem ab Apostolis Petro & Paulo legitur observata. In eo quippe maxime distinguenda fuit Lex sancta, quam Deus ipse distaverat, ab impio idolorum cultu, quod hic repente a Gentilibus, cum ad Christi fidem transiebant, fuerit ejurandum tanquam detestabilis; illa vero paulatim duntaxat abolenda per novam legem fuerit, & veluti ad tumulum cum honore deducenda. Licet enim illius ceremoniæ nullam haberent vim aut vitam; si quidem amiserant tanquam vitam officii sui; veruntamen sicut defuncta corpora necessariorum officiorum deducenda erant quodammodo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose, non autem deservenda continuo, vel inimicorum obredationibus tanquam canum moribus proficienda. Ead. Epist. n. 16. alias c. 2.

Cum ergo D. Paulus arguit S. Petrum, quod Judæorum metu abstinere a cibis sumendis cum Gentilibus Antiochiæ, quibus cum libere ante Judæorum adventum convelebat, id factum esse serio, non simulate: non quod legis observatio tunc lethalis foret Judæis, dummodo eam non spectarent ut necessariam; sed quod D. Petrus exemplo suo induceret proprim scientiam Gentiles illos induceret ad credendum, Judæicos ritus esse adhuc in lege Evangelicæ ad salutem necesarios; sicque his erat offendiculo, & hanc D. Pauli oburgationem mereretur, ad Galatas c. 2. v. 14. *Si tu cum Judæis sis, Gentiliter vivis, & noni Judæos, quomodo gentes cogis judicare?*

At re quidem vera cum Apostolus circumciderit Timotheum; cum votum Nazaræus suscepit,

pit, ac se oblato sacrificio in templo purgavit, in his omnibus solus spectabat Judæos; iisque solis volebat offendere, non abhorere se a Lege Moisaica, tanquam mala, & detestanda, ut multi calumniabuntur; sed hæc non ideo præstitit, quod legis Moisaicæ observationes ad salutem necessarias post Christi mortem, ac Resurrectionem iudicaret. *Si enim per legem iustitia, inquit ad Gal. c. 2. v. 21. Ergo gratis Christus mortuus est. Et c. 5. v. 2. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini (scilicet ipem ponentes in circumfisione velut Christianis ad salutem necessaria) Christus vobis nihil proderit.* Unde quamvis circumcidit Timotheum, scilicet ex matre Judæa natum, non Judæis esse invidus; non tamen Titum Gentilem circumcidit; nec ullo modo Gentiles ad fidem conversos Judaicis ritibus subijci passus est. Eadem Epist. ad Galatas cap. 2. v. 3. & sequentibus.

Itaque aliud est consulere dignitati legis Moisaicæ teque cum honore post Christi mortem sepeire, atque ab impio falsorum numinum cultu distinguere; aliud eam spectare ut necessariam. Primum ab Apostolo Paulo factum legitur; non item secundum. Ideoque putandum est eum S. Augustino, non simulare, non ex *cum patio*, sed vere, & ex animo reprehentum D. Petrum a D. Paulo, ut opte exemplo suo offendentem Gentiles ad Christianam Religionem convertos, nec recte *ambulantem ad veritatem Evangelii*. Idque eo certius haberi debet, quod S. Paulus ibidem coram Deo resisteret verum se dicere, non mentiri, ad Galatas c. 1. v. 20. *Quæ autem scribo vobis, inquit, ecce coram Deo, quia non mentior.* At mentitus esset, si reprehensio fuisset tantum simulata, ut optime observat S. Augustinus laudata Epistola, n. 7. alias c. 2. *Si hoc fecit Petrus, quod facere debuit; mentitus est Paulus, quod cum videret non recte ingredientem ad veritatem Evangelii. Qui quis enim hoc facit, quod facere debet, recte utique facit.* Et idem saluum de illo dicit, qui dicit eum non recte fecisse, quod cum novis recte facere debuisset. Si autem verum scripsit Paulus, verum est, quod Petrus tunc non recte ingrediebatur ad veritatem Evangelii. Id ergo faciebat, quod facere non debebat; & si tale aliquid Paulus jam ipse fecerat, correctum potius etiam ipsum credam Coepostoli sui correctionem non potuisse negligere quam mendaciter aliquid in sua Epistola posuisse: & si in Epistola qualibet; quanto magis in illa, in qua prælocutus ait: „ Quæ autem scribo vobis ecce coram Deo, quia non mentior “.

Tanti autem ponderis D. Hieronymo visæ sunt hæc S. Augustini rationes, ut ipse in huius sententiam posita, & descenderit, quemadmodum intelligitur ex Epist. 180. S. Augustini ad Oceanum, n. 5.

Tertio tandem tempore, scilicet, ex quo ab Apostolis prædicatum fuit Evangelium, non ambigitur inter Christianos mortifera esse Legis Moisaicæ observationem, nimirum quoad car-

monias, quæ Christum venturum præfigurabant. Unde non affirmare dubitat S. Augustinus prædicta Ep. 82. n. 18. alias c. 2. *Quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex Gentibus, non solum veraciter, verum etiam simulatè, eum in baratrum Diaboli devolutum.*

At si hæc legales ceremoniæ temporales tantum fuerint, certum est præcepta moralia, quæ legem naturalem renovant, ut diximus, quæque novo fœdere sunt confirmata, nullum unquam finem esse habitura. Quamobrem cum huiusmodi præcepta non tantum in Novo Testamento, quod Christi Sanguine signatum est, sed etiam in veteri multis modis proposita sunt, & inculcata, nihil melius, ac utilius suaderi potest Fidelibus, quam ut in Divinis tum veteris Testamenti libris legendis, ac meditandis assidue ac diligenter verentur. Nam præterquamquod ad docendum accommodatæ & scitu dignissimæ sunt Sacrorum Bibliorum historiarum, quibus mundi creatio, primorum parentum lapsus, hominum propagatio, electio populi Judaici, ejusdem liberatio, victoriæ de Inhædibus divinitus reportatæ, lex constituta, & innumera omnipotentia divina signa, & miracula commemorantur; præter vaticinia Prophetarum de Christo venturo, de ipsius morte, & Resurrectione, de Ecclesia ab ipso constituenda, quæ omnia in novo Testamento completa novimus, & quibus utriusque Testamenti consensio apprime demonstratur; præter hæc, inquam omnia, quæ a Christianis accurate seiri expedit, accedunt divina documenta ad morum sanctimoniam comparata, in sacris paginis ubique parva, præsertimque in libris, ut vocant, *sapientialibus*, tradita, quæ si quis legere, & animo imprimere studuerit, nihil habebit amplius ad salutem morum scientiam desiderandum.

Quoniam vero utile est sacrorum librorum seriem memoriæ præsentem habere, ut facilius, cum opus est, adeantur, eos hoc loco breviter enumerare non pigebit, prout referentur in Conc. Trid. sess. 4. in decreto de Scripturis.

Igitur in veteri Testamento statim occurrit Pentateuchus, sive volumen quintuplex Moysis, cujus primus liber inscribitur *Genesis*, id est generatio, quia primam mundi creationem refert. Secundus *Exodus*, sive exitus, quia exitum filiorum Israel ex Aegypto commemorat. Tertius dicitur *Leviticus*, quo Levitarum officia, & munia describuntur. Quartus liber est *Numerorum*, qui varias populi Hebræi numerationes refert. Quintus denique dicitur *Deuteronomium*, seu secunda lex, quia legis repetitionem, & inculcationem continet.

Pentateuchum excipit liber *Josue*, qui historiam Josue Successoris Moysis complectitur, tum liber *Judicum*, qui Judices post Moysen, & Josue fuerunt populi Judaici duces, liber *Ruth*; quatuor libri Regum, qui Reges post Judices populum rexerunt; duo *Paralipomenon*, id est derisoriorum; qui suppleant, quæ in Regum libris exint.

erant derelicta, seu prætermissa. Accedunt *Esdræ* liber primus, & secundus, qui *Nehemias* etiam vocatur. Postea veniunt *Tobias*, *Judith*, *Esther*, *Job*, *Platium Davidicum* CL. Psalmis constans. Sequuntur libri *Sapientiales*, qui Salomoni communiter tribuuntur, scilicet *Parabolæ*, seu *Proverbia*, *Ecclesiastes*, seu *Concionator*; *Canticum Canticorum*, *Sapientia*, & *Ecclesiasticus* a Jesu filio Sirach compositus.

His coherent majores Prophetæ, nimirum *Elaías*, sive *Isaias*, *Jeremias* cum *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*: Tum duodecim minores Prophetæ, videlicet *Osee*, *Josel*, *Amos*, *Abdias*, *Jonas*, *Micheas*, *Nahum*, *Habacuc*, *Sophonias*, *Aggeus*, *Zacharias*, & *Malachias*. Opus concludunt duo libri *Machabæorum*, qui sic vocantur a præcipuo sacrorum bellorum duce *Juda Machabæo*, ut ait S. Hieronymus.

In novo autem testamento primum locum habet *Tetractæus*, seu quatuor voluminum liber, continens quatuor Evangelia, scilicet secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, & secundum Joannem. Deinde Actus Apostolorum a S. Luca Evangelista conscripti. Tum quatuordecim Epistolæ B. Pauli Apostoli. Postea septem Epistolæ Catholicæ, scilicet non ad unum duntaxat hominem, aut populum, sed ad omnes Christianos directæ; quarum una Divi Jacobi, duæ S. Petri, tres B. Joannis Evangelistæ, & una D. Judæ, seu Thaddæi. Postremus sacrorum librorum est *Apocalypsis* ejusdem S. Joannis Evangelistæ, quam scripsit in Insula *Pathmos*, in quam ab Imperatore Domitiano propter Christi fidem fuerat relegatus.

Atque hæc quidem sufficiant quoad legem Divinam, atque veteres & novos Testamenti libros.

EXCERPTA QUÆDAM EX
MELCHIORISCANI
EPISCOPI CANARIENSIS
INSTITUTIONIBUS AD THEOLOGIAM MAXIME SPECTANTIA.

Quid Theologia sit.

Theologia quidem, si Græcæ vocem in Latinæ vertimus, ratio est sermoque de Deo. Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re suscipitur, instituitur, essentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia vestigat, quæ illi rei sunt peculiariter ac proprie attributa. In Theologia ergo quædam facultas intelligitur, quæ Dei naturam, vim & proprietates inquirat. Nec vero Theologo satis est, quæ Deo in se absolute conveniunt, facultatis suæ virtutibus jarrifacite tribuere: nisi etiam illa vindicet, quæ Deo quasi accident in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur.

Bipartita igitur est Theologiæ tractatio: una de Deo, secundum se: altera de eodem, quia rerum est principium ac finis. Nec Theologus tamen summa & infima, & divina & humana miscet: sed adeo articulatè, clare, artificiosè, hæc componit illis, his illa jungit, ut non modo nullam sui vicefiam utriusque adhibeat lumen; verum etiam utriusque utriusque inveniatis ad verum, quod sicut solem acies nostra sensuque vincitur: sic ad divinæ lucis obtutum mentis nostræ oculi alucinantur & caligant. 1. *Tim. 2.* Quamobrem necesse est, ut Deum sui nature *Antonie Theol. Moral. Tom. I. P. I.*

tura invisibilem in effectis seu in umbra, in speculo, in imagine, in figuris vestigiisque cerneamus. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & divinitas. *Rom. 1.*

Cum vero inter omnia, quæ oculorum sensu percipiunt, rationalis creatura Deo similis sit, ad imaginem quippe Dei factus est homo; *Genes. 9.* nihil profecto inventias, in quo divina bonitas, potestas & sapientia magis luceant: Quare Theologiæ disciplina, quamvis de Deo ipsa præcipue sit, plurimum tamen circa homines humanaque veritatis: & cum ex homine, tum ex his, quæ Deus homini fecit atque effecit, divinæ naturæ cognitionem querit.

Quod si potentiam, benignitatem & providentiam Dei indagare & proferre, proprium Theologiæ munus est, de fine, quem Deus non alium quam seipsum hominibus comparavit, de quo mediis ad hunc finem necessariis, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, sacramentis, longissima licet Theologi disputatio, non est ab instituto Theologiæ aliena. Non solum ob eam causam, quam D. Thomas sane gravem reddidit, ne Theologia, quæ effectrix etiam est non modo speculativa, manca & minuta hæc parte omnia lingueretur: sed multo magis quod car res Dei ipsius probitatem, equitatem, virtutem, integritatem, beneficentiam; *D. libe-*

liberalitatem, misericordiam, patientiam, longanimitatem insigniter & præclare patetantur & illustrant. Cujus rei ignorantia causa quibusdam erroris illius fuit, ut existimarent disciplinam hanc non esse contemplandam gratia inventam, sed agendi.

Quod Theologia sit speculativa.

DE fine, & mediis (quæ non ad mentem, sed ad effectum referuntur) humanæ vitæ, plurimam Theologus disputationem instituit: unde Theologiæ vis non in cernendo potissimum, sed in agendo sita est. Theologiæ & Scripturæ idem finis est. Hujus est dilectio. Nam finis legis charitas. 1. *Tim. 1.* Idem Augustinus Gregorius referunt. *Lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 35. & 36. Hom. 10. in Exod.* Non ergo Theologia præcipue ad contemplandum tendit, sed ad amandum. Porro doctrina speculativa oculis maxime ad cernendum postulat, non ad agendum vires. Nec stultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, sed in speculatione tardos. Scriptura a discipulis opera exigit, torpent ut variet & otiosos carpit, *Matth. 7.* Et fides in charitatem refertur, non contra. *Matth. 22. & 1. Cor. 13.* Nam fides diligenti causa datur. Et fides sine operibus mortua est. *Jacob. 2.* Unde illud rursum: *Luce. 1.* Ad dandum scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum. Quæ scientia in proximum spectat. *Prov. 9.* Et scientia sanctorum prudentia. 2. *Tim. 3.* Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est. &c. ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Qui dicit se nosse Deum. 1. *Joan. 2.* & mandata ejus non servat, mendax est. Et id genus innumera in Scripturis reperuntur. Unde Theologiam non esse speculativam, sed effectivam, nec finem ejus præcipuum esse contemplationem, sed actionem, videri potest.

Sed notandum est, alium esse finem doctrinæ, alium doctoris: sive, alium esse finem doctrinæ primarium, alium postremum. Ut si verbi causa dicimus, vini duos esse fines, unum ad bibendum, alterum ad medendum. Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem hujus finis est, at non primus, sed secundus. Nam & cognitio contemplatioque naturæ, ut ait eleganter Cicero, manca quodammodo atque inchoata est, si nulla actio rerum consequatur. Vani sunt, *Sap. 13.* inquit Sapiens, omnes homines, in quibus non habet scientia Dei, &c. & alius item. *Rom. 1.* Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, &c. Quapropter si ex fine secundo naturam diducimus consideres, iam tibi Physica inter divisiones numerabitur. Et finis noster primus, ut D. Thomas verissime sentit, visio Dei est clara & manifesta. Quia vero finem illum adipiscimur mente & voluntate, cognitioe & amor-

re; sit, non ut cognitio ex se amorem, sed ut utraque res ad visionem referatur. Quod fit cognitio viæ ex se non nisi ad patriæ cognitionem referenda est, quamvis illa non sit per se idonea, nisi ei affectus dilectioque jungatur, visio vero Dei, cujus fides seminarium, contemplatio potissimum est, non effectio, sequitur Theologiam maxime speculativam esse, non practicam. Liceat enim, quando de scholæ disputatione habetur oratio, scholæ verba usurpare; quod fides monuisse suffecerit.

Adde, quod Theologia Dei naturam, potentiam & proprietatem inquirat. Est ergo Deus hujus scientiæ proprium objectum; atque adeo speculationis causa comparatur: Atque Augusti. *Lib. 2. de Trinit. cap. 14. & 15.* aperte docet, sapientiam de qua Apost. 1. *Cor. 12.* loquitur, intellectualem notionem esse & contemplationem rerum æternarum. Sine dubio autem sacra doctrina sapientia est, eaque respectivam esse constat. Quod vel Theologiæ nomen præfert. Ut etiam adubitare stultum esset, nunc Physiologia, Astrologiaque speculatives sint an effectivæ, cum nomina testentur his contemplationem rerum ingredi, non mores & actionem. Tametsi Medici, nautæ, cæterique rebus publicis addicti, otiosam naturæ afro-rumque notionem aspernantur, aduofam colunt. Sic ambigere, Theologia sapientia non sit an effectiva, e communi sensu remotum est. Cum nihil aliud ipsa sit, quam ratio sermoque de Deo. Quamquam prudentes otiosam esse nolunt; sed ad humanæ vitæ & ulum & finem accommodari.

Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem tradit, sive ea per naturæ lumen, seu divino solum munere & illustratione habeatur. Cum igitur speculetur, quicquid de Deo cognoscere humana ingenia possunt, nimirum aut speculativa est, aut scientia de Deo nulla esse speculativa potest. Quod licet nonnulli huic argumento dederint, adeo tamen absurdum est, ut resisti non debeat. Quin Theologia nostra divins sapientiæ quædam impressio est, quæ eadem & speculativæ vim habet & agendi. *Ps. 4.* Nihil igitur obstat, cur non idem lumen vultus Dei, quod signatum est super nos, utraque ostendat. & quæ contemplari oportet & quæ agere. Sicut anima rationalis quod formam omnium præstantissimam sit, vires quidem excellenter habent & sentiendi & vigendi; sed in ea tamen vis intelligendi prima eademque præcipua est. Nec vires illa exercet reliquas, nisi ut proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur. In hunc itaque modum D. Thomas scienter ac perite dixit: Theologiam numeribus utriusque fungi & speculandi & agendi, quamvis magis speculetur quam agat. Non enim agit, nisi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit.

Quibus rebus breviter explicatis illa tria perspicue satis intelliguntur, quæ a principio ex-

ponenda erant: nempe quænam sit Theologiæ propria notio ac definitio, quæ rursum illi subiecta materies, circa quam ipsa verteretur, quis tandem illius finis tum primus tum secundus. Theologia igitur scientia est, quæ docet, quidnam natura divina sit, & quæ naturæ ejus vires ac proprietates. Deus ipse est doctrinæ huic obiectum subiectumque propositum, & quasi veritanda materia; his enim modis res, quam facultas qualibet mente tractandam cognoscendam quæ proponit, a Philosopho appellatur. Finis primarius quidem naturæ divinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprietates explicata; postremus autem earum rerum actio, quæ ad mores sunt ac bene beateque vivendum necessariæ.

Quod Theologia vere scientia sit.

Theologiam simpliciter & absque ullo temperamento scientiam nuncupamus. Haud inciti Philosopher in scientia evidentem, & claram conclusionis notitiam exigere. Cuiusmodi quæ in principis Theologia non habere, ne in conclusionibus quidem habere potest. Pugnare enim, rationis conclusionem dicendum, apertam & manifestam effici, si res, e quibus illa colligitur, obscuræ, operæ, atque involuæ sunt. Porro autem si non ut Philosophus, ut sacri auctores, sic nos certe loquimur, qui doctrinam hanc scientiam absolute vocantur. Scire, Augusti. *Lib. 12. de Trinit. 2.* inquit, quemadmodum fides & pñs opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellatur: vocabulo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio munus Theologiæ proprium & officium est. Et Hieronymus, ut alios omittamus, scripturæ sacræ doctrinam, quam Theologi profitentur, scientiam sapientiamque passim appellat. Quin sacræ literæ, ubi res certa est, ibi nullo modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt illa: *Job 13.* Scio quod redemptor meus vivit, &c. 1. *Reg. 24.* Item: *Sapient. 10.* Scio, quod certissime regnaturus sis, &c. *Prov. 2.* Item: Dedit illi scientiam sanctorum. Item, scientiam Dei invenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore ejus prudentia & scientia. Et Apostolus. 1. *Cor. 12.* Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ.

Præterea evidentiam Philosopher in disciplinâ inquit, ut rerum cognitio nec fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem scientiæ vocabulum postulat. Cum igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidunt, stabiles immobileque sint, nec in eis Theologus errare, labi aut decipi queat: sit, ut sine perplicitate etiam Theologia scientiæ proprie huius appellationem vindicet. Quæ eadem causa subest, ut disciplina hæc etiam circa res contingens, hoc est, sua natura minime necessa-

rias, sine sui nominis impendio & jactura veretur: Necessitatem quippe in doctrina ideico Philosopher requirit, quod sine ea nec rerum nec cognitionis stabilitas & immutabilitas appareret. At causæ vel fortuito anægressæ, harumque effecta, siquæ natura parum firma & constantia, ut sub Theologiâ & fidem cadunt, non mobilia & quæ modo huc atque illic transierantur, sed certa immutataque perinde ac perennia manent. Quamobrem utraque Deus proprie scire dicitur, & quæ necessario eveniunt, & quæ nobis in causa & fortuna (ut vulgo loquuntur) sunt posita. Rite ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma constantia, & ut ita dicamus, insalubilitas conclusionis est.

Quin Musica & Astronomia a plerisque scientiæ nuncupantur, & tamen vix unquam aut alter calorum siderumque errantium conversiones, a quibus disciplinæ illæ nunc pendunt, proprio vel instrumentum vel experimento exploravit. Astrologi fere junioris veterum experimenta, tanquam certa earum rerum præjudicia sentuntur, quas ipsi tractandas, judicandasque suscipiunt. Theologia igitur jure quoniam scientia vocabitur, præsertim cum hujus doctrinæ principia accidunt, ut obscure nobis sint cognita. Nimirum enim, si nobis his perspicua ac dilucida forent, nihil scietiam suam hæc disciplina, & nomen & rationem tueretur. Ac revera, si modo Philosopher viveret, non aliud nomen inveniret, quo Theologiam aptius & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proxime, sed rationi & syllogismo innititur, absurdum est. Alioquin si prior præpositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis, conclusionis fides erit, non opinio. Quod plane fallum est.

Discrimen inter fidem & Theologiam.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, scientiæ vocabulo nuncupemus. Firma enim & stabiles earum rerum perceptio & comprehensio est, quæ & certis constantibusque principis manifestâ connexionem nascuntur. Nec enim illud vere dici potest, Theologiæ consequentias probabiles & obscuras esse, non evidentes & firmas. Cujus rei ponunt hebes argumentum, quod si certa esset claraque connectio, conclusiones non jam ad Theologiam, sed ad fidem attinerent. Nam hæc ratio ridicula est, jureque reprehenditur. Est enim facile & apertum fidei Theologiæque discrimen. Quod fides proxime, & ut sic dicamus, immediate auctoritate nititur, Theologia vero proxime & immediate ratione. Habent enim se fides & Theologia non alter, quam habitus principiorum & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absque ratiocinationis medio,

principiorum naturalium notitiam efficit: ita lumen fidei nullo adhibito rationis argumentorum, earum rerum persuasionem facit: quibus fideles assentitur divina auctoritate nisi. Non igitur consecutionis evidentia & firmitas Theologiam tollit, sed facit: non aufert, sed infert.

Quamquam sunt in hac, sicut & in aliis disciplinis, opiniones quaedam rebus scitis exploratisque permixtae. Utque doctrina Physica, naturae licet ipsa congruens & consentanea, non omnes conclusiones exploratè conficit: sed quaedam probabilis argumentatione suadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem constanter, certo, fidenter: in quibusdam tamen praecare agi secum putat, si verisimile quod sit invenierit. Nec arbitratur sese scire quod necessiat: aut, perinde ut si omnia certa essent Theologiae dogmata, nihil formidat, nihil ambigit: sed illud cavet & providet, ne universis temere assentientis & valde cuncta asseverans, earum etiam rerum auctoritatem, quae sunt certiores, & illustriores, connedat.

Sed cum incerta conexio est vel altera propositio est incerta, quae cum fidei principio sumitur, conclusio opinio erit, Theologiae proprie non erit. At five ambo syllogismi principia sint, seu alterum ex fide certum, alterum ex natura evidens, conclusio ad Theologiam pertinebit, modo consecutio, aut clara luce natura sit, aut fidei illustratione cognita. Haud enim secus ejusmodi conclusionis scientia refertur ad fidem, quam ad habitum principiorum naturalis disciplinae.

Quenam sit fidei Theologiaeque ratio formalis.

Cum disciplina omnis quosdam habeat fontes, quos scientiae principia dicimus; quosdam deinde rivulos, quos quasi scientiae fines, conclusiones appellamus: necesse est Theologo cognoscere quanam facultatis suae causae & principia sint, quae effecta causis illis, principiiisque conexa. Principia vero Theologiae primum cognoscenda sunt: nam his cognitis, multo facilius extrema intelligemus.

Ut comprehendamus brevi quae sint Theologiae principia: expredicemus primum, quanam sit hujus doctrinae ratio formalis. Deinde quae ejus nativa germanaque principia. Atque in his, quae capitalia sint: quae vero legitima quidem, sed secundaria tamen. Postremo, quae sint extranea & aliena, hoc est, ascita & accersita ab exteris disciplinis.

Formalis ratio Theologiae, non est una & simplex, sed duplex & bipartita. Est namque ratio formalis rei objectae, quia res est, quomodo deitas Theologiae ratio dicitur. Est item ratio rei, ut mentem ad assentiendum movet, quemadmodum veritas prima revelans Theologiae habetur ratio. Sic rationem videndi intelligimus & colorem & lucem: colorem qui-

dem priore modo, lucem autem posteriore. Atque illam quidam vocant rationem quae, hanc rationem sub qua. Quia vero de ratione formali rei huic doctrinae subjectae, quia res est, nulla esse potest inter viros doctos controversia; de ratione formali ex parte habitus & potentiae cognoscens hujusmodi conclusiones statuantur.

I. *Conclusio.* Ratio formalis fidei non est ratio Theologiae formalis. Nam si Theologiae principia lumine prophetiae cognoscerentur, aut lumine etiam gloriae beatorum, conclusiones nihilo secius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Christus Dominus longe omnium quicumque fuerunt, Theologiae divinaeque naturae cognitione princeps, qui tamen sine fide conclusionibus Theologiae assentiebatur. Exigit quippe fides in ratione sua formali obscurum quiddam & invisum, cum sit substantia rerum sperandarum & argumentum non apparentium. *Hebr. 11.* Theologia vero evidens quoque & clara esse potest. Nam est ratio sermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem (si D. Thomae credimus) nonnihil interest, nec lumina sunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illustrantur. At si vates illustratione sua illa Theologiae principia cognoscant, & ea, quae consequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat: Theologus profecto erit, tametsi Theologiae ejusmodi ratio formalis non fidei lumen sit, sed prophetiae.

II. *Conclusio.* Esse revelatum a Deo lumen divinitus insulum, est ratio Theologiae formalis, sive illud lumen fidei sit, seu prophetiae, seu gloriae. Theologia namque lumen aliquod natura ipsa superius generaliter ad principia cognoscenda requirit. Sed quale illud in specie futurum sit, nec nomen Theologiae, nec notio propria definit. Verum quia Theologi non de beatorum, sed de viatorum Theologia disputant, nec quaerunt quid disciplinae ipsi, sed quid naturae nostrae consentaneum sit, idcirco fere assentunt, Theologiae principia per fidem a Theologo intelligi. Lumen quippe prophetiae, vel quoniam rarum est, generali praecipione nihil obstrare creditur: vel quoniam est, ut lumen fidei, obscurum, in lumine fidei communiter & consueve intelligitur. A qua nos consuetudine minime abhorrentes, Theologiae nostrae principia per fidem accipi oportere saepe dedimus.

III. *Conclusio.* Unde tertia nascitur, Theologiae nostrae formalem rationem eandem ac fidei esse. Tametsi aliter ad assentiendum conclusioni. Illis, inquam, sine medio syllogismo & ratione, huic ratione & syllogismo intermedio. Quo discrimine, ut diximus Theologiae & fides non verbis & cogitatione, sed universa re & toto genere lecerantur, quamvis utriusque ratio eadem formalis sit.

R-

Revelatio principiorum quibus limitibus continetur.

Divus Thomas multis in locis fidei nomen, ut videtur, existimat manare latissime, itaque versari in omnibus, quae Deo sunt dicta & revelata, sive auctoribus sacris atque canonicis, sive aliis quibuscumque divino quodam spiritu afflatis. Quod si verum est, ratio fidei formalis longe etiam lateque patebit: ut non solum continent revelationes prophetiae & Apostolorum factas, sed eas etiam, quae ceteris quoque sanctis Ecclesiae Dei factae sunt: immo illas etiam, quas viri interdum improbi divinitus habuerunt, ut Balaam *Nam. 24.* & Cayphas, *Joan. 11.* quorum praedictiones ad fidem attinere, ne dubitari quidem potest. Eadem ergo causa subest, ut cetera etiam, quae quibuslibet aliis revelata a Deo sunt, ad fidei rationem referantur.

At ubi verbis, *p. 4. l. ar. 3. ad 2.* nihil obstris docet, fidem nostram inniti revelationibus aliis praeter eas, quas Apostoli & Prophetae, auctores videlicet canonicorum librorum exiderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, fideles esse superedificatos super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo singulari lapide Christo Jesu. *Eph. 4.* Nul- ligatur alia nisi Prophetarum Christi, Apostolorumque doctrina fidei fundamentum, nulla alia Theologiae principia continet. Eadem etiam sunt disciplinarum principia ac fundamenta.

Adde quod fides est virtus Theologica cum religione Ecclesiae erga Deum conjuncta & sociata. Non ergo quaecumque a Deo revelata ad fidei virtutem pertinent, sed ea tantum quae ad Ecclesiae etiam religionem pertinebunt. Quia vero nihil Ecclesiae refert ea credere an non, quae Brigidae Catharinaeque Senensis visa sunt, nullo certe modo ad fidem referuntur.

Adde etiam, quod fides, de qua hic sermo sit, non est privata virtus, sed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc est, universalis. Quo circa privatae revelationes, cujusmodi quae & quoracumque illae sint, ad fidem catholicam non spectant, nec ad fundamenta & principia ecclesiasticae doctrinae, quae vera germanaque Theologiae est. Cujus rei illud item non leve argumentum est, quod quae non per Ecclesiam & ejus publicos administratos fideles proponuntur, illa non credit catholica fides. Videlicet aequum erat, ut quae ad Rempublicam generaliter attinerent, haec non privati quibus homines ad eam reserissent, sed ejus communes omnino administris. Fundamenta ejus, inquit, in montibus sanctis *Psal. 86.* Id quod explicaturus statim adjunxit: Dominus narrabit in scripturis populum, & principum horum, qui fuerunt in ea. Scripturae ergo privatae non sunt fidei ecclesiasticae fundamenta, sed scripturae populum, quas nobis fides Ecclesiae tradiderunt.

Quamobrem in principis Theologiae nostrae non ea sunt habenda, quae private & singulariter quibusdam hominibus a Deo significata sunt, sed quae communiter & publice Ecclesiae suae loquutus est Deus. Id si consentaneum est, uti videtur certe, necessario fit consequens, ut ratio fidei Theologiaeque formalis non sit tam diffusa & ampla, quam nonnullis apparet, sed multo astrictior atque contractior, ut intelligatur esse veritas prima Ecclesiae revelans ea, quae ad religionem attinent. Id, quod sine dubio fidei constantia, certitudo & firmitas, requirebitur. Nullo enim loco firma stabilitate ac fixa consisteret, si privatas revelationes sequeretur.

Nec quicquam nobis angelorum in via fidem & religionem objiciat, quibus nescimus an Deus quae credere illos oportebat, per se haec an per aliquem publicum administratum angelum superiorem proposuerit. Illud dicimus, in angelis quoque communem fuisse fidem, communem revelationem, quae non private usurpationis esset, sed publicae religionis.

Jam quod objiciebatur de Balaam & Cayphas prophetis, hoc facile rejicitur. Non enim illorum verba ad fidem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacri scripserunt. Ac formalis Theologiae ratio quoniam illa sit, breviter quidem, sed non indiligenter expositum est. Sequitur ut explicemus quae sint hujus disciplinae propria legitimaque principia.

Quae sint Theologiae principia.

Facile nunc et rebus positus intelligitur, omnia, quae sunt per sacros auctores Ecclesiae divinitus revelata, in propriis Theologiae principis habenda. Non ea solum, quae auctores sacri scriptis suis prodiderunt, sed quae verbo etiam posteris commendarunt. Auctores autem sacros appellamus, non eos modo, qui libros canonicos scripserunt, verum etiam Christum Dominum, qui & vitae & doctrinae Catholicae primus est auctor, & Apostoles, qui ministri fuerunt sermonis.

Nec si Conciliorum & Apostolicae sedis auctoritas fidem certam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam omnium consensus & conspiratio una, idcirco aut principia Theologiae emulamus, aut ejus formalem rationem extendimus. Quoniam namque Concilia, non sedes Apostolicae pontificis, nec sancti scripturarum interpretes, novas fidelibus revelationes edunt, sed quas ab Apostolis accepit Ecclesia, aut posteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimit & interpretantur, aut certe consequentia & conexa colligunt, adversa & repugnantia manifestant.

Principiorum itaque Theologiae numerus & libris sacris atque Apostolorum traditionibus integerrime constituitur. Unde duobus primis locis contenta erunt omnia, quae initiis Theologiae

giz veris & terminis numeranda sunt. Sed his initiis tanquam seminibus ab Ecclesia datis, quæ Christus Apostolis, Apostoli Ecclesie dederunt, pastores & doctores ac Theologi in universum omnes eis rigant, & excolunt, & quæ plantæ, traducunt, propagines ex eis oriuntur, profertur & obfcurantur.

Illa fundamenta sunt Theologicæ ecclesiasticæ quæ doctrinæ, quæ Christus per Apostolicæ potuit; cæteri sive concilii Patres, sive Pontifices summi, seu Ecclesiæ doctores sancti, omnino superaddiderunt. 1. Cor. 3. Nam fundamenta alia nemo potest ponere præter ea, quæ posita sunt, Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.

Quodnam sit principiorum discrimen.

ENimvero disciplinarum principia non eodem gradu locata sunt omnia. Quædam enim simpliciter prima sunt, quæ vi sua generalia cætera continent, ut in metaphysicis illud: Impossibile est simul affirmare & negare. Quæ in Theologia sunt illa: Deus est remunerator inquiturum se. Heb. 11. In quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, ut D. Thomas eisdem quoque verbis affirmat. 22. q. 1. ar. 7.

Alia sunt principia præcipua quidem & immediata, sed contraria tamen, quam illa communia, quæ erant cæterorum omnium quasi fontes. Hujus generis in Physicis ea sunt: Res naturales materia formæque constare. Naturam esse principium motus & quietis.

In Theologia vero articuli fidei capitales, qui ut idem ait, primo & per se credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui est res Theologiæ subiecta, ea articuli enuntiant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo insunt, vel humana salutis ergo disposita in tempore ac dispensata sunt. Eundem quippe Deum, qui trinus & unus est, qui creavit mundum, qui & impius facit iustos, & felices piæ: eundem inquam, credimus & hominem factum & natum, & mortuum, & sepultum, & resuscitatum, & elevatum in cælos. Jure igitur hæc prima sunt & propria Theologiæ pronuntiata, quæ a nobis de subiecto disciplinæ nostræ vel maxime supponuntur. Initiis enim his principibus non concessis, Theologus progredi ne digitum quidem potest.

At sunt priora illa similia iis, quas Philosophus appellat dignitates. Accedentem namque ad Deum oportet credere quia est, Heb. 11. & inquirentibus se remunerator sit. Quicunque igitur disciplinam hanc divinam discere parat, cum necesse est duas illas generales pronuntiones animo anteciperet. Quæ dignitatum nota propria atque insignis est.

Ad hæc posteriora principia suppositiones Theologiæ non injuria vocabuntur. Eas enim Theologus discipulo suadere quodam modo aut

explicare certe valet. Verum horum comitio, sive etiam illorum, hand aliunde habetur, quam ex Deo mentem hominis illustrante. Dei enim donum fidem esse testatur Apostolus. Eph. 2. Rom. 1. Qui de gentilibus Deum cognoscitibus ait: Deus enim illis manifestavit.

De principis secundariis, & aditit.

SEd præter hæc duo principiorum genera, sunt alia non propter se potissimum petita, sed ut D. Thomas sentit, eorum, quæ sunt potissima, explicandorum gratia. Cujusmodi sunt, inquit, præter articulos fidei omnia, quæ in sacris litteris assumuntur, vel Dei natura & majestate explicanda, vel exponenda ipsius in homines benevolentia, rerumque omnium procuratio, quæ illis essent utiles & necessaria. Hæc vero licet non fidei sunt nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti conjuncta & quasi principia secundaria: accipit tamen ea Theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde ut articulos fidei acciperet. Hæc enim quasi naturalis atque insita in animis fidelium notio est, ut quicquid ab Apostolis scriptum traditum est, verum esse sentiant. Ac Theologia legitima germanæque principia hæc sunt.

Quæ autem vel a Metaphysicis, vel a Physicis, vel a Mathematicis, vel a reliquis deum naturæ disciplinis assecit, perspicua per se evidentiaque principia, non ex sua sunt vi atque natura, sed foris inventa in propriam usum mutantur, aut certe jure quodam suo vindicant. Forsitan quispiam dixerit: Nonne igitur multæ variegatæ erunt rationes Theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minime vero. Non enim ex adjunctis & extrinsecis attributis doctrinarum formalis ratio petitur, sed ex propriis natisque principis. Atqui in Theologia horum omnium una & eadem ratio formalis est, nempe lumen fidei divinitus donatum. Quæ igitur sint Theologiæ principia, tum germana tum aliena, atque ex illis quæ prima quæ secunda, ex primis vero quæ generalia quæ quasi in speciem contracta, satis, ut opinamur, dilucide aperte docuimus.

Quatenus principia quædam demonstrari contingat.

DEbet Philosophus absurdum esse, de cuius quoque disciplinæ principis velle cum quovis homine differere. Consente D. Bassilius: in quolibet studio, inquit, quod ordine in finem procedit, impossibile est, primum subiectorum demonstrationes inquirere. Sed necesse est omnium actuum, quæ probatione mirantur, principis sine investigatione aut ratione positus, reliqua, quæ deinceps sequuntur, cum ratio

tionem ostendere. Sic & Theologiæ mysterium, ex fide minime rationibus probata ædificium querit. Hæcenus Bassilius. Atque Hilarius: Fides Lib. 2. ad Constant. Aug. ait: non in questione Philosophiæ est, sed in Evangelii doctrina.

Cum vero & Theologia & fides eo tanquam summo principio adiantur quod omnia in Scripturis a Deo revelata vera sint, stultum videtur esse, id aut in dubium vertere, aut Philosophiæ argumentis velle finire. Quasi fides in questione philosophiæ sit, & non magis oporteat, cum in illis doctrinis, tum in hac maxime discipulum adficientem credere. Ac revera ut prima philosophiæ principia quibusque non omnino rationis expertibus animo antecæpta sunt, nec nisi absurdissime in questionem vocarentur: sic omnes Christiani istam sive anticipationem sive prænotionem nullo argumento intercedente habent animo quasi inculptam, Deum esse naturam veracem, neminemque proinde ab eo posse falli. Quod tamen alibi comprobatur suavis.

Neque hinc imprudentiæ nomine accusari debemus, si dere, quæ controversia esse non debet, controversiam facimus, & primum fidei ac Theologiæ fundamentum non testimonium solum, sed etiam ratione constitutum. Nam disciplinarum principia non eandem rationem universa subeunt. Quædam enim sunt tam nota atque perspicua, ut qui ea in questionem vocant, hi non sint verbis, argumentis & disputatione arguendi, cum vel sensu vel pæna ut ait Philosophus, egeant. Ut quodlibet esse vel non esse. Omne totum esse majus sua parte. Alia vero sunt ejusmodi, ut & negari ex ignorantia quandoque possint, & rationibus etiam inferioribus comprobari. Sic enim ille tradidit dialecticæ & metaphysicæ eos cogitare, qui aliarum disciplinarum principia inchoantur. Atque ipse idem Philosophus, sæpe ex effectis manifestis causis eorum minus manifestas persuadet, quibus causis tamen Philosophiæ principia continentur.

Sed & duas esse cuiusque disciplinæ partes exploratam est. Unam, in qua principia ipsa tanquam fundamenta ponimus, statuimus, firmamus. Alteram, in qua principis positus, ad ea quæ sunt inde consequentia, proficiscimur. Atque in hac quidem posteriore, si quis principia negarit, quæ nimirum in scientia supponuntur, non est eum ex contentiosa disputatione certandum. Si enim Theologus suas conclusiones ex principis colligere volenti neget quispiam Deum esse, stultus erit si adversum eum quomodocumque, disputationem Theologiam velit instituire. In illa vero, quam priorem esse diximus, licebit utique non solum obscure peripicuis illustrare, sed etiam minus nota principia, ex his, quæ sunt nobis notiora, ostendere. Fere autem fit, ut causæ rerum, quæ sunt suapte natura manifestæ, sint nobis ob-

scure. Ut oculo nictyocoracis radii solares tenebræ sunt; ita si vero sapienti negaretur Deus esse, licet primum sit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, ut via aliqua & ratione Deum esse constitueret.

Non igitur mirum esse cupiam debet, si hoc sane opere, ubi de principiorum Theologiarum firmitudine agimus, ipsa non principia non modo explicemus, verum etiam constituamus. Alter autem urbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur evertere: aliter artifex, qui nititur non solum jacere, sed etiam confirmare.

Quomodo fides humanis adiumentis obtinetur.

QUIA vero fides in primis ad Theologiam facit, operæ pretium nobis facturi videamur, si & de ipsa quomodo habeatur, pauca quedam attigerimus. Primum ergo id statuiamus, juxta communem legem aliqua exteriora & humana incitamenta necessaria esse, quibus ad fidem inducamur. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Rom. 10. Jo. 15. Quomodo autem audient sine prædicante? Item si non venissem, & loquutus es non fuisset, peccatum non haberet: & si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, exculationem haberet de peccato suo. Non igitur solum necessarium est, ut creditore ea quæ fidei sunt simpliciter ab homine proponantur, quasi prima principia discipulo: verum etiam opus est exteriorum aliquam persuasionem, & humanum incitamentum adhiberi, quomodo principia geometriæ nonnulla a magistro & explicantur & suadentur. Exod. 4. Hinc illud est, quod cum dixisset Moyses Domino, non credent michi, Dominus dedit ei porcellam signa facientem. Marc. 16. Hinc rursum illud: Prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermone confirmante loquentibus signis. Huc illa pertinent. Hic venit in testimonium. Jo. Joann. 1. ut omnes crederent per illum, Et Sergius Paulus vir prudens cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrinam Domini. Act. 13. Et Cæcilius videns quod factum fuerat gloriavit Deum dicens: Vere filius Dei erat iste. Luc. 23. Et cognovit patet, quod illa hora est, in qua dixit ei Jesus filius tuus vivit: & creditur factum, & domus ejus tota. Atque multa hujusmodi in evangelio passim obvia sunt. Philippus demitit, & Petrus non uteretur fidem Eutrucho, Cornelioque propostiere: sed & causas etiam addiderunt. Act. 8 & 10.

Demanda quoque statuentium est, auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicata, sive alia quæcumque adhibita ab eo qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum, ut credere teneatur: sed præterea opus esse interiori causa efficiente: id est Dei speciali auxilio moventis ad credendum.

Docent id D. Thomas ac D. August. quin

faciæ literæ id quod docent. *Lev. 2. in 10. esp. ad Rom. lib. 1. Retract. c. 21. Et alibi sæpe.* Quam speciosi, inquit, pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Evangelio. Huius enim dicit, Dominus, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est? *Rom. 10.* Item nostre murmuratione invicem: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum: est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. *Mat. 23.* Omnis, qui audit a patre & didicit, venit ad me. *Joan. 6.* Er interioribus quibusdam discipulis dicentibus, durus est hic sermo, & quis potest eum audire? propterea (inquit Dominus) dixi vobis quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Et alio loco. *Joan. 12.* Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: ut sermo Huius impleretur; Dominus, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est, &c.

Externæ igitur omnes & humanæ persuasiones, non sunt satis ad credendum, quantumcumque ab hominibus competenter ea quæ sunt fidei proponantur. Sed necessaria est insuper causa interior, hoc est, divinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. Videbunt (inquit Moyses *Deus. 29.*) oculi tui signa illa portentaque ingenia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quoque sua voce dilucide confirmavit Christus Petro inquit: Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cælis est. *Joan. 1.* Certe Petrus addiderat Joannis Baptiste testimonium, quo aperta voce clamaverat, Christum esse filium Dei. Multa insuper Christi miracula viderat, & tamen post hæc omnia non aut testimonio, aut auctoritate Joannis, non miraculis vult; fidei confessionem Christum assignat, sed divinæ revelationi. Et ad Thessalonicenses: *1. Thess. 1.* Gratias agimus Deo, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepissetis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est verè, verbum Dei qui operatur in vobis, qui creditis fidei.

Sicut & alia pleraque sacrarum literarum testimonia in huius rei confirmationem. Ut ad Corinthi. Nemo potest dicere Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto. *&c. 1. Cor. 12.* quæ loquuntur. *2. Cor. 3. Act. 16.* Er rursus inter spiritus charismata Paulus numerat fidem: & alibi: Non sumus Paulus, sed quædam quædam mulier colens Deum audivit Paulum, cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo. Et illud: Erigit mane, *Mat. 10.* mane mihi erigit aurem. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Dies nos defecerit si omnia vestrum commemorare, quibus secundum hæc

fundamentum stabilitur. At quorundam multa? Quid enim apertius hoc Apostoli testimonio? Gratia estis salvati per fidem, & tunc non ex vobis, Dei enim donum est. *Ephes. 2.*

Quod fides non Ecclesie auctoritati, sed divinæ veritati innititur.

Prædictis autem tertium fundamentum subiungendum est, rationem formalem nostræ fidei non esse Ecclesie auctoritatem, hoc est fidei ultimam resolutionem non fieri in Ecclesie testimonio. In cuius confirmationem illud est: Crediderunt Domino, & Moyse servo ejus. *Exod. 14.* Non dixit: Moyse, Item: *Joan. 12.* Qui credit in me non credit in me, sed in eum qui misit me; &c. *1. Thess. 2.* Et Apostolorum: Gratias agimus Deo, quoniam &c. quæ modo adduximus.

His vero tribus certis stabilibusque sententiis illa etiam conjuncta est, ultimam fidei nostræ resolutionem fieri in causam interiorem efficientem, hoc est in Deum moventem ad credendum. Unde hinc articulo: Deus est trinus, & hinc, Ecclesia non potest errare; & cæteris universis doctrinæ Christianæ principis assensio per insulam fidem. Non quod Joannes dixerit, aut quisvis alius homo, sed quod Deus revelaverit. Hinc autem Deus revelavit, immediate credo a Deo motus per insulam specialem. Itaque ex parte objecti ratio formalis movens est, divina veritas revelans: sed illa tamen non sufficit ad movendum, nisi addit causa interior, hoc est *22. qu. 2. ar. 9. ad 3.* Deus etiam movens per gratium specialeque concurrens, *Lib. 11. Confess. cap. 3.* Unde D. Thomas & August.

Quod si hæc omnia unde manant videre volumus, illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ disciplinam se habere, ut habitus intellectus se habet ad humanas scientias & facultates. Ut itaque intellectus noster in discursu disciplinarum naturalium, primo cum principiis congruitur, deinde ad reliqua cognoscenda proficiscitur, quæ videlicet a principiis postis derivantur; sic in cognitione supernaturalium rerum quædam sunt principia supernaturalia, ex quorum fide fidelis animus ad cætera investiganda procedit. Accedentem *Hebr. 11.* (inquit) ad Deum oportet credere quia est, & quod inquiredibus se remunerator sit. *Hebr. 3.* Et iterum, Cum deberetis magistris esse propter tempus, rursus indigetis, ut doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei. Et statim docet quænam sint ejusmodi elementa inueniendæ. Intermittentis inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur: Non rursus facentes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, reclusionis mortuorum & iudicii æterni.

Quibus rebus expositis facile (ut opinamur) intel-

intelligi potest, vera esse quæ paulo ante sunt dicta: Hoc est oportere, humana quædam & exteriora adminicula intervenire ad credendum: nec tamen ea esse idonea per se, nec fidei nostræ resolutionem in ejusmodi fieri, sed in interiorem causam divinam quæ excitet & moveat ut credamus. In assensum liquidem principiorum geometriæ, vel arithmeticæ multæ veniunt quasi præambula & antecedentia, ut cognitio sensitiva, explicatio & suo proprio, qui eadem principia non utcumque proponit, sed explicat etiam vel per exempla sensibus manifesta, vel per effecta notissima. At ratio assentiendi formalis non est quicquam illorum: sed sunt illæ quasi determinationes, & veluti conditiones, sine quibus ejusmodi principia a discipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale est inexistens, quod videlicet evidens ille assensus efficitur: ut & lumen hoc exterius ratio formalis est, quæ colores efficit evidentes. In hunc ergo modum proponere credenda, suadere, miracula facere, determinat quidem intellectum ut credat, quasi conditiones, sine quibus vix unquam intellectus determinatur. At ratio formalis assentiendi lumen fidei est, quod Deus infundit credenti.

Jam si hæc quæ diximus sacris literis accomodaveris, invenies profecto, ea esse utique ad eo consentanea, ut obtinere a quovis vel adversario debeamus. Huc enim pertinet illud Joannis, *Joan. 4.* Jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus quia hic est verè Salvator mundi. Ut illa alia prætereamus, quæ retro sunt a nobis commemorata.

Cæterum si neganti principia Philosophiæ naturalis, ex effectibus notissimis nitamur ea invidere: non quærimus causam a qua principia Philosophiæ naturalis pendent; sed argumentum aliquod vel indicium certum ejus rei quæ in controversiam venit. Ac sere in omnibus disciplinis contingit, ut adversus ignorantem causam utamur effectibus: & adversus negantem causam utamur connexionem. Ita terram interici inter solem & lunam, ex Lunæ defectu suadet Astrologus: nec adest tamen genus argumentationis ineptum.

Quod igitur in cæteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, ut rerum ordo interdum humani ingenii causa permittatur. Ita fit contra negantes novum testamentum apertissime argumentum: nam ex veteri: atque ex diverso contra negantes veteri testamentum, ex novo. Etenim ab his quæ notiora sunt nobis, ad ea quæ minus nota sunt, quoddam quasi naturæ ductu homines ferri, non solum Philosopho author est, sed nullo etiam philosopho author experimur. Ut Judæo, cui vestestamentum certius est, novum ex veteri suademus. Habemus, inquit, firmiorem *2. Pet. 1.*

Antoine Theol. Moral. T. I. P. I.

propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucerne lucenti in caigno loco, donec dies illicescat, & luciter oriatur in cordibus vestris. Et in Actis *Act. 17.* Ii qui cum aviditate verbum Pauli susceperant serubantur quotidie scripturas, an hæc ita se haberent. Contra vero oportet ut adversus eum qui novum testamentum recipit, ac rejicit veteris, ex novo veteris auctoritate colligamus.

Ad eundem quoque modum auctoritas Ecclesiæ cum sacrarum literarum auctoritate connexa est; & per legem connexionum utramque in alterius probationem luminis. At si generaliter quaeratur; unde fidelis consistet, ea quæ fide tenet esse a Deo revelata, non poterit Ecclesiæ auctoritatem inducere: quia unum de revelatis est, Ecclesiam errare non posse. Ut ad Timoth. habetur. *2. Tim. 3.* Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, assentitur huic. Ecclesia est verax, solum per conjecturas humanas, quibus acquiritur fides innititur. Ad quem modum & Saraceni suis præceptoribus, & Judæi suis Rabbini, & gentes suis Philosophis, & omnes demique fidei majoribus inhaerent. Non sic autem Christiani: sed per interioris lumen insulam a Spiritu sancto, quo firmissime atque certissime moventur ad credendum, Ecclesiam christianam errare non posse. Saracenos, Judæos, Paganorum errare posse.

Denique non est Ecclesiæ auctoritas ratio per se movens ad credendum, sed causa, sine qua non crederemus. Quippe ut nos credamus, juxta præscriptam a Paulo legem, oportet ut illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Providit autem Deus, ut Ecclesia esset, quæ certo ac firmo iudicio ea, quæ vere nobis sunt credenda proponeret. Proponit enim Ecclesia, ut rem exempli causa illustremus, Evangelium Matthæi esse a Deo revelatum: nec mihi proponere nisi verum potest. Ego igitur non credo Evangelium dicere verum, quia Ecclesia eum dicit verum dicere, sed quia Deus revelavit. Et tamen Ecclesia proponens est causa, sine qua ego non admitterem illud Evangelium esse Matthæi. Spiritus itaque sancto Ecclesiam afflatam certo credo, non ut veritatem auctoritative libri canonicis tribuat; sed ut doceat illos non alios esse canonicos. Nec si nobis aditum præbet ad hujusmodi sacros libros cognoscendos, protinus illi acquiescendum est, sed ultra oportet progredi, & solida Dei veritate nitii.

Qua ex re intelligitur: quid sibi voluerit Augustinus cum ait: Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ moveret auctoritas; & rursus: Per catholicos Evangelio crederem. Videlicet negotium Aug. erat cum Manichæis, qui absolute controversia suo cuidam Evangelio credi volebant, & Manichæi fidem adversare. Rogat igitur Aug. equum facturi sint, si in hominem incidant, qui ne Evangelio quidem credat: quoque genere persuasione sint eum in suam

E fec-

sententiam adducturi. Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci ut Evangelium amplecteretur, quam Ecclesiæ autoritate visum. Non itaque docet fundatam esse Evangelii fidem in Ecclesiæ autoritate, verum simpliciter nullam esse certam viam, qua si infideles seu in fide novitii, ad sacros libros ingrediuntur, nisi Ecclesiæ catholice unum eundemque consensum. *In epist. fundam. cap. 4.* Id quod satis ipse explicat, qui & tradit, quod certum argumentum in controversiâ de: uno quolibet libro sacro ex Ecclesiæ autoritate sumitur; sed non ad hanc, sed ad divinam autoritatem fides divinatorum librorum referenda est. *Et lib. de vultu. creden. ad Honorat.* Atque hæc eo adducta sunt, quod multis argumentis diluendis fervent, ut in libro sequenti concipietur.

De duobus generibus argumentorum, quibus omnis disputatio transigitur.

Argumentum omne, vel a ratione, vel ab autoritate ducitur. His enim duobus modis cuiusque rei, quæ in controversiam venit, assensionem facimus. Cum vero in reliquis disciplinis omnibus primum, eorum argumentum, postremum autoritas; at Theologia tamen una est, in qua non tam rationis in disputando, quam autoritatis momenta querenda sunt. Etenim locum ab autoritate adeo sibi proprium vindicavit, ut rationes vel tanquam hospites & peregrinas excipiat, vel in laum etiam obsequium adferat, quasi longe repetitis. Quippe fidei positissimum innititur, quæ nisi ab autoritate proficitur, non modo fides esse, sed nec intelligi quidem potest. Est namque fides (ut Apostolus tradit) *Hebr. 11.* argumentum rerum non apparentium, quas si certa velis ratione facere; cum ratione profecto insanas.

Principem itaque locum, sicut apud fideles, ita apud Theologos autoritas habet. Ratio deinde velut pedessequa sequitur. Id quod Apostolus videtur significare, cum ait; *Tit. 1.* Oportet Ecclesiæ doctorem amplecti eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Primum enim stringat fidei sermonem necesse est, quicumque Christianæ scholæ magister esse velit: sed nisi mox doctrinæ rationem adhibet, fidelis quidem esse poterit, fidelium doctor esse non poterit.

Nam & homines quantumlibet experientes, quod ex Philosopho recte collegit D. Thomas, 1. *Metaph.* disputare cum adversariis non querunt, nisi experimento ratio artem accesserit.

Utraque igitur Theologo necessaria est, & autoritas & ratio. Sed ita tamen, ut autoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio vero habeat posternas. Unde recte docet D. Thomas, quod argumentari ex autoritate est maxime proprium hujus doctrinæ: 1. p. 9. 1.

art. 8. ad 2. eo quod principia hujus doctrinæ per revelationem habentur. Et sic oportet quod credatur autoritati eorum, quibus revelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati hujus doctrinæ. Nam licet locus ab autoritate, qui fundatur super rationem humanam, sit infirmisimus: locus tamen ab autoritate, qui fundatur super revelationem divinam, est efficacissimus. Tantum ille. Ratio utriusque in promptu est. Nam ille ex humana infirmitate vel alicuius falli & fallere potest, at ille nequaquam. *Sap. 9.* Scit enim Deus omnia, inquit sapiens, & incertæ providentiæ mollæ. Et cum Evangelista & Propheta *Jo. 3. Pj. 115.* ait Apostolus; *Rom. 3.* Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.

Locorum Theologicorum numerus & Expositio.

Quia Moralis Christianæ fidei Doctrina, quæ vel per revelationem proponitur, vel ex revelatione, quantum fieri potest deducitur, qua percipimus quid agere vel non agere debeamus, ut nostram ad implendum feriemus saluam, ac feliciter: Hinc præcipuum hujus disciplinæ fons est divina revelatio, & in divina Scriptura, quæ dicitur verbum Dei scriptum, & in Traditione, quæ appellatur verbum Dei non scriptum continetur. Verbum enim Dei datum est homini, ut virtute divinæ claritatis purgata ejus mente, a peccati caligine debita sua officia ediceret; *Omnis scriptura* (ait Apostolus, 2. ad *Timoth.*) *utilis est ad docendum... & erudendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Ratio autem est, quia cum officia moralis Christianæ sint juris naturalis, vel supernaturalis, in his humana ratio sine divina revelatione sæpe cæcutit; ita ut homo nec facile, nec semper absque tali lumine advertere potest, an dum in moralibus præctice agit, dirigatur a solo restorationis distamine, absque eo quod administrat aliqua amoris proprii vel alterius passionis deceptio.

Divina scriptura dividitur in vetus, & novum testamentum. Vetus continet 45. libros, & Novum 27. siquæ sunt 72. libri divini, scilicet Genesis, & alii, quos Tridentina Synodus recenset, & sacros ac canonicos declarat; & in ipsa divina scriptura sigillatim videri possunt. Libri sacri Canonici appellantur; quia norma sunt & regula fidei, ac morum, & quia in Ecclesiæ canonem sunt relati.

Varii sunt divinæ Scripturæ sensus. Er primus literalis, & mysticus, seu spiritalis. Sensus literalis est ille, quem littera ipsa exprimit, ut ubi ait, Abraham duos filios habuit unum de ancilla, alterum de libera. Sensus mysticus est ille, qui non verbis ipsis, sed rebus per verba significatis indicatur; ut in allato exemplo de Abrahamo, ubi non nomina illa ancillæ & liberæ, sed personæ his nominibus mystice seu spiritaliter significatæ, Jerusalem

nempe terrestrem, & Ecclesiam significant, ut ex *Apost. Gal. 4.*

Sensus literalis alius est proprius quem verba proprie accepta important ac efficiunt, ut in hac propositione, Abraham duos filios habuit; metaphoricus vero qui exurgit ex verbis improprie acceptis, ut cum dicitur, Christus sedere ad dexteram Patris. Dexteræ enim vocabulum non corporis pars, sed honoris æqualitas intelligitur. Sensus mysticus triplex est: Allegoricus, cum res gestæ in veteri lege accipiuntur ut figura eorum, quæ implenda erant in nova lege. Sic arbes inter vepres cornibus hærens & ab Abrahamo immolatus loco Isaac *Gen. 22.* in sensu allegorico significat Christum spinis coronatum, & Cruci affixum. Tropologicus, qui ad informandos mores pertinet. Sic circumcisio carnis, quæ apud Judæos in usu erat, in sensu Tropologico, & morali significat vitiatorum, & cupiditatum resectionem *Roman. 2. v. 29.* Anagogicus; & hic est cum verba, & res gestæ referuntur ad cœlestem Patriam: sic *Apost. Hebr. 9.* ingressum Pontificis in Sanctam Sanctorum refert ad introitum Christi in Cœlum. Ideo sensus mysticus ut allegoricus est de rebus credendis, & refertur ad fidem. Tropologicus seu moralis de agendis, & refertur ad Charitatem. Anagogicus de sperandis, & dicitur ordinem ad spem.

Præter verbum Dei scriptum attendendum est quoque verbum Dei non scriptum, id est Traditio non humana, sed divina, non per privatos auctores proposita, sed non interrupta Pastorum successione fideliter ad nos transmissa: quia hæc divinam revelationem pretenus traditam nobis exhibet. Hæc Traditio est secundum Christianæ Moralis locus.

Tria sunt genera Traditionum; divina scilicet, quæ a Christo derivatur; apostolica, quæ ab Apostolis ortum habet; nonnulla enim Apostoli, ut Ecclesiæ Pastores instituerunt; ecclesiastica, quæ auctoritas habet Apostolorum successores. Vera nota seu argumentum divinæ Traditionis est, quod omne, cujus initium non invenitur in Conciliis canonibus, nec in decretis summorum Pontificum aut in Patrum statutis, & semper, ubique, & ab omnibus servatum est: Hoc profecto a Christo Domino oritur: hoc dicitur, ac proinde est divina Traditio.

Divina Traditio est vera regula in rebus fidei, & morum, & ut talis necessario agnoscenda. Sic docet D. Paul. 1. *Thess. 2. state, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Et hoc observatum fuit etiam in lege Moysis, ut *Levitica. 6. 6.* Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, & ambulat in ea. Imo etiam ab initio de hoc Moyses populum admonuit *Deuter. 32. 7.* Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.

Tertius locus Theologicus est iudicium; consensus, & auctoritas Ecclesiæ, quæ est cæteris

fidelium hominum, nempe ubique & ejusdem Christianæ fidei professione, & eorumdem sacramentorum communione conjunctus, sub regimine legitimum pastorum ac præcipue Romani Pontificis visibilis totius Ecclesiæ capitis, & ejusdem Ecclesiæ invisibilis capitis & Spontis, Christi Domini Vicarii in terris. Iudicium, consensus, & auctoritas Ecclesiæ in definiendis controversiis fidei, & morum infallibile est, ut nec fallere nec falli possit. Hinc Ecclesiæ dicitur ab Apostolo 1. *Timoth. 3.* Columna, & firmamentum veritatis. Hanc infallibilitatem pollicitus est fux Ecclesiæ Christus Dominus cap. ult. *Matth. v. 20* ubi ait se nunquam ei desururum; Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. *Et Jo. 14.* ubi alloquens Apostolos testatur est ad ipsos misurum alium Paraclitum spiritum veritatis perpetuo in Ecclesiâ mansurum, qui eos successore suo doceret omnem veritatem quam ipse eisdem revelaret; *ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, & v. 26.* ille vos docet omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixerit vobis. Quare infallibilis est Ecclesiæ sive congregata in Conciliis, sive per Provincias dioceseque dispersa. Verum cum Ecclesiæ præcipue in Conciliis congregata suum iudicium assensumque proferre soleat; hinc Concilia Generalia ad hunc tertium locum theologicum pertinent; idcirco res ita exigit ut aliqua breviter circa rationem Conciliorum Generalium aperiantur.

Concilii nomen idem significat, ac in regnis comitia, quæ aliud non sunt, quam Principum, Procerum, magistratum in unum locum Congregatio ad res negotia pertractanda: idcirco Concilia Ecclesiæ aliud non sunt, nisi Ecclesiæ Prælatum conventus, ut de rebus ad Ecclesiam spectantibus agant. Concilia, alia Generalia sunt ad quæ congregantur totius Ecclesiæ Episcopi; Alia Nationalia ad quæ conveniunt unius regni, aut Nationis Præsules; Alia Provincialia in quibus sub Metropolitanano reperiantur unius Provincie Episcopi; Alia Diocesana in quibus sub Episcopo totius Episcopatus Presbyteri.

In quætionibus morum definitis post Scripturam, & Traditionem consulenda est Ecclesiæ præcipue in Generalibus Conciliis congregata, id est consulenda sunt Concilia Generalia. Concilia Oecumenica sive Generalia, quæ universalis Ecclesiæ consensu sunt recepta, divinam revelationem nobis exhibent ac universalem revelationem repræsentant, quæ cum a Spiritu Sancto dirigatur errare non valet. Unde ajunt, *Apostoli Act. 15. vers. 18. vultum est Spiritui Sancto, & nobis.* Hinc semper Concilia Generalibus habita est reverentia, quæ ipsi divino verbo exhibetur, ut patet exemplis ipsius natalensis Ecclesiæ ad hæc usque tempora.

Quartus Ethicæ Christianæ fons, seu locus est summi Pontificis de aliqua morali controversia solemnem iudicium. Et hoc comprobatur ex ipsa divina Scriptura, Joann. 21. v. 15. *Pasci oves meas, & sic alibi.* Ex scriptura igitur Romanus Pontifex, ut Petri legitimus successor in dubiis circa fidem, & mores nos instituire debet, & hoc patet etiam ex perpetua praxi Ecclesiæ, quæ quovis sæculo assuetæ fuit in dubiis fidei, & morum iudicium summi Pontificis exquirere, & reverenter excipere, ut passim habetur in Ecclesiastica historia.

Quintus fons & locus moralis Christianæ sunt Concilia particularia, idest iudicium particularium Ecclesiarum, five Nationalium, five Provincialium, five Diocesinarum. Tamen hæc particularia Concilia univerſo Ecclesiæ consensu non sunt recepta (si enim univerſim recipiantur, fiunt generalia, idest vim habent ac Generalia) gravis tamen momenti est eorumdem iudicium, ac autoritas, ut ipsius Scripturæ testimonio comprobatur: Matth. 18. 20. *Ubi sunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum.* Concilia particularia proponunt iudicium plurimorum Episcoporum, qui propositam quæstionem examinant, non obiter sed attente, quilibet antiquam suæ exhibendo Ecclesiæ Traditionem. Igitur huiusmodi iudicium in morali valde æstimandum est, maxime si attendatur ad supra latam Christi Domini promissionem interestendi conventui, ubi plures in nomine ejus essent congregati. Praxis quoque Ecclesiæ graviter sententiam confirmat. Nam illa fuit semper Ecclesiæ consuetudo, ut sæpe celebrarentur Concilia particularia, quæ vel essent dispositiones ad Generalia, aut præteriti Concilii Generalis executiones; sicuti plurima in Ecclesiastica historia exhibentur exempla.

Hoc patet etiam ex ratione. Concilium Univerſale est infallibile, quia universam Ecclesiam representat, quæ est columna fidei, & veritatis firmamentum. Igitur & Concilia particularia gravis sunt auctoritatis, utpote quæ totam Ecclesiam particularem representant; idcirco a Conciliis Generalibus, localia, seu particularia semper habita fuerunt in magno honore, & æstimatione, ac fideles eis subiacendos esse debere. Et de hoc plura habentur exempla.

Sextus locus seu fons Christianæ moralis est iudicium Episcoporum, præsertim quando plures in idem consentiunt. Et hoc itidem ex ipsa Scriptura comprobatur. In veteri enim lege quando dubium aliquod circa res ad religionem spectantes Judæis oriebatur, ad Sacerdotes mittebantur Deuteronom. 17. 9. *Venies (inquit Deus) ad Sacerdotes Leviticæ generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, qui indicabunt tibi iudicium veritatem.* Imo Christus Dominus ita præcepit Matth. 23. 2. *Super Cathedram Moysi, sedent Scribæ, & Pharisei; omnia ex-*

go quacumque vobis dixerint facite. Et ita etiam docere Patres, quorum plurima habentur testimonia, quorum brevitas gratia, aliqua recensere prætermitto. Episcopi revera jure divino Rectores sunt Ecclesiarum, Patres, & Doctores populorum ut Apostoli Act. 20. 18. *Spiritus Sanctus posuit eos Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Igitur in moribus etiam Episcoporum iudicium consulendum est.

Septimus Christianæ moralis fons est Patrum auctoritas, quæ major, vel minor est, quatenus plures, vel pauciores in idem consentiunt, aliis non contradicentibus. Patres sunt hi, quos Deus juxta Apostol. 1. Cor. 12. 28. posuit in Ecclesiâ tanquam Doctores: quocirca eorum doctrina in Moribus reverenter amplectenda est. Patres insuper habentur hi, qui tum ob eminentem scientiam, tum ob insignem sanctitatem, tum ob venerandam antiquitatem censentur Traditionis custodes. Igitur sicuti quando sunt concordēs, irrefragabilem auctoritatem; ita dum plures in idem dogma conveniunt auctoritatem habent non spernendam, sed summopere venerandam: Hinc in moribus consulendi sunt Patres, illi præcipue, qui materiam aliquam pertractant.

Octavus Ethicæ Christianæ fons est Theologorum Scholasticorum auctoritas; non eorum tamen, qui ex sola ratione, sed eorum qui præcipue ex divina revelatione, ex Ecclesiæ, Pontificum, Patrumque oraculis doctrinam morum percipiunt; ex his peti possunt argumenta ad fidem moreque spectantia, quos Ecclesiâ ipsa consulit ubi de fide, & moribus agitur, quorum sententiæ rationem habet.

Dixi quæ ex revelatione doctrinam morum percipiunt: quia Theologi, qui solam rationem, quæ corrupta & cæcitiens est, assentant, minime audiendi sunt: Consulendi sunt igitur insigniores morales Theologi, qui divinæ revelationi nituntur, & principem locum habent inter Ethicæ Christianæ D. D., quales sunt Ss. Thomas, Bonaventura, Antoninus, Raymundus &c. Hos enim commendat eruditio in divinis summa, & profunda, atque vitæ integritas, unde digni habitus sunt ut Ecclesiâ eos in albo Sanctorum adscriberet; qui ex sincero fidelissimoque veritatis amore, non ingenio contentendi scripsere. Huiusmodi pariter, sed in inferiori classe sunt Cajetanus, Silvester, Soto, Sylvius, Toletus, Comitolus, aliiive multi ingenio, & doctrina insignes, & integritate morum spectabiles, dummodo tamen veteres non reprobent, & in contrarium sensum detorqueant.

Consulendi sunt pariter insigniores Canonistæ, quales sunt Panormitanus, Navarrus, Covaruvius, Fasnanus, Caballutius, aliiive non pauci. Canonistarum enim auctoritas magni est momenti.

Magni item habendum est doctrinæ iudicium S. Theologiæ facultatum, seu Accademia-

rum

rum, seu Universitatum, ac earum præsertim, quæ per orbem totum sunt in summa æstimatione, cujusmodi sunt Lovaniensis, Duacensis, Salmaticensis, & maxime Sorbonica Parisiensis, quam Episcopi, imo, & summi Pontifices consulere non desinantur.

Nonus Moralis Christianæ fons est naturalis ratio, juxta illud Hæic cap. 46. 8. *Redite prævaricatores ad cor;* idest naturalis ratio revocet peccatores ad conscientiam. Ratio enim naturalis homini a Deo data est ad veritatis agnitionem comparandam; cum naturalis ratio sit Divini ipsius luminis communicatio; ut ait coronatus Propheta; *Signatum est Super nos lumen oculis tuis, Domine.* Quare valde utilis est naturalis ratio in Christianæ moralis studio. Hæc enim luppeditat communia morum principia, cuiusmodi ea sunt: *Bonum est faciendum, malum fugiendum: quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris:* Ex his variet deducuntur conclusiones, quibus varia explicantur officia, quæ exercere tenemur erga Deum, officia, quæ exercere debemus erga nos ipsos, erga proximum, erga majores, erga nos ipsos. Verum ratio naturalis veritari debet in theologicis non ut domina, sed ut famula, & pedissequa; oportet (ait D. Thomas 1. p. q. 1. art. 8.) ut ratio subserviat. Infervere debet naturalis ratio in theologicis tanquam pedisequa ex principis revelationis conclusiones elicendo, ac regulas exponendo, ad quarum normam ordinare seu conformare debemus actiones nostras, ut bonæ sint, & vitia ab his recamus. Quare nemo non videt eos ratione abuti, qui in rebus theologicis primum locum tribuunt rationi; non secus ac in rebus si ei hæreticæ faciunt; nonnulli in moralibus, qui Dei ipsius (ait Juveninus) iudices se constituentes, affirmant saltem indirecte, virtualiter, & interpretative, *hoc aut illa præcepta;* si ad litteram fumerent non satis fore attemperata infirmitati nostræ, & ex hoc temerario iudicio argumenta petunt, quibus præcipua Dei mandata clare cæterorum in divinis litteris exposita convellere, vel saltem sophisticè cavillationibus subvertere, aut enervare student, & conantur. Neminem latet nullum esse præceptum in Decalogo, quod suis ratiociniis ex primis principis (ut is videbatur) deductis, non lebetur inveniri, ut notat Juveninus. Unde Alexander Papa VII. die 25. Septemb. an. 1635. de ejusmodi scriptorum placitis merito dixit, opinionibus Christianæ disciplinæ laxativis & animarum perniciem inferentes, natas ex summa luxuriantium ingeniorum licentia.

De Locorum seu Fontium Theologicorum usu.

Circa usum vero prædictorum Christianæ moralis fontium seu Locorum, cum hæc non sint æqualis ponderis, & auctoritatis, sua prudenti cautione adhibenda sunt, nempe ubi quælibet moralis resolvitur potest per expressam

revelationem, standum est revelationi, quidquid in contrarium ratio humana suggerat, aut reclamet. Revelatio siquidem in le regulam certissimam morum continet, ut pote quæ infallibili verbo Dei nititur, cum ex opposito humana ratio erroris periculo subiacet, ac proinde mendax in scripturis divinis homo appellatur Roman. 3. v. 4. *omnis autem homo mendax,* & Deus ex opposito ita verax est, ut sit ipsa veritas, idcirco nec fallere, nec falli possit.

Quod si quæstio solvi nequeat per expressum Dei verbum, sed per necessarium demonstrationem ex principis revelatis; standum est huiusmodi demonstrationi nihil attendendo ad id quod ratio humana nebulis passionum obsecata in contrarium suadet. Propositio enim quæ ex propositione revelata necessario sequitur, irrefragabilis est auctoritatis.

Si quæstio autem moralis, neque per expressum Dei Verbum, neque per necessarium demonstrationem ex revelatis solvi queat; audiendi sunt hi, quorum in Ecclesiâ est facultas docendi simul & præcipiendi quid super eam quæstionem definitur, cum hi ad divinam revelationem propius accedant. Quia cum Deus eos constituit ut genuinum Scripturæ, & Traditionis sensum exponant, isti consulendi sunt ubi manifesta non habetur revelatio: *Labia Sacerdotis, custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus.* Malach. 27.

Ubi talis quæstio, neque per revelationem expressam, neque per necessarium demonstrationem ex revelatis, solvi nequeat, consulendi sunt, qui antiquitate, doctrina, pietate sunt in Ecclesiâ excellentiores. Habent enim hi ab antiquitate, quod testes sint, ac custodes divinæ traditionis; a doctrina, quod sint divinæ revelationis interpretes; a pietate, quod ab humanis affectibus in exponendis morum regulis eorumque difficultatibus dissolvendis immunes exsint. Ex quo patet quod cum major, ac sanior pars antiquorum Patrum, & Theologorum in aliquod morum dogma convenerint, illis est adhaerendum. Quod si tandem circa morales difficultates Patres Patribus adversentur; Theologi insigniores alii alia tradant, celebriores Canonistæ diversa opinentur, tunc rationis est definire. Sed in hoc necesse est ut magna cautione procedatur, idest 1. opus est ut caveamus, non rem secundum inclinationem pravorum nostrorum affectuum decidamus; quidquid enim placet, & amamus, hoc bonum, & sanctum nobis est. 2. ut quicquid proprium desectum & passionem excusat, defendit, & cohonestare studet. 3. ut caveamus ne a partium studiis seu affectionibus abducamur. Ex hoc enim fit ut quæque pro susceptis five jure, five injuria semel partibus, veritatem fere pertinaciter tueatur, eaque omnia, quæ contra sentiant aliarum partium defensores in falsa rejiciat, ac respuat. 3. ut medio quantum fieri potest inter laxiores & rigi-

gidiore opiniones tramite incedamus. Etenim sicut sine culpa nec gravari potest dulce Christi jugum, ita nec via salutis amplior reddi potest, dum angusta in Evangelio designatur. 4. Oportet ut in opinione ambiguitate, quod propius revelationi accedere deprehendimus, ac parti quæ magis legi favere videbitur, religiose adhæreamus.

De usu Conciliorum, seu Sacrorum Canonum in resolvendis casibus conscientie.

Nota I. Concilia in suis Canonibus de tribus agere solent; 1. de his quæ ad Fidem, Disciplinam pertinent. Et cum Jus civile & canonicum ad invicem aliquando jurent: hinc fit ut quandoque agant de his quoque quæ ad jus civile spectant. Canones Fidei exponunt quæ credenda, aut non credenda sunt: Canones morum quid circa mores fieri possit aut debeat, quid non possit fieri nec debeat. Canones Discipline statunt quale esse debeat regimen ecclesiasticum. Nam quod in civili Republica appellatur Politia, in Republica Christiana dicitur disciplina. Regulæ canonico-civiles hæ sunt, quæ institutæ sunt ab Ecclesia ad jus civile firmandum.

Nota II. Quod cum Conciliorum canones non uno eodemque tempore constituti sint, hinc fit non in omnibus eundem stylum inveniri, nec formulas easdem loquenti; etenim nunc comparantur ad mores unius regionis & gentis; modo ad instituta alterius regni seu nationis. Imo ex quo non uno eodemque tempore conscripti sunt canones, exinde contingit quod varietas vœrum modo puræ, modo barbaræ latinitatis in illis reperitur, unde non levis exoritur difficultas, ut eorum genuinus sensus intelligatur, eo vel maxime, quod pro tempore varietate eadem vox quando unum, quando aliud significat. Quare ad verum eorumdem Canonum sensum assequendum opus est recurrere ad Glossarium Ducange, vel si hoc haberi facile nequeat, ad P. Annatum in suo Theologicæ Apparatu, ubi agit de Conciliis: ibi enim inveniet studiosus quæ ad intelligentiam Canonum conducere valent.

Qui igitur uti voluerit sacris Canonibus ad resolvendos casus conscientie, profecto opus est ut prius plane dignoscatur quinam sint canones fidei, quinam morum, quinam discipline, ac tandem quænam regulæ canonico-civiles. Canones fidei invariabiles sunt; cum invariabiles sit fides quam explicant; cum Deus nequeat inter se mutuo pugnantis revelare, v. E. hodie revelare quod sit trinus, postea declarare quod trinus non sit; quia ita sibi aperte contradiceret. Canones quoque morum invariabiles sunt; quia 1. præcepta Decalogi quæ

ipii explicant, variare nequeunt, cum præcipiant quod intrinsece bonum est, & prohibeant quod ab intrinseco est malum. 2. Præcepta pariter Evangelica quæ per Canones explicantur, sunt invariabilia, quia legi Evangelicæ non debet alia divina lex succedere. Concilia enim in suis canonibus tota sunt, ut ingruente aliqua hæresi, vel gravi difficultate circa res fidei, vel morum, declarent, seu clarius exponant quæ Deus in suis divinis Scripturis subobscure revelavit, seu præcipit aut prohibuit, absque eo quod ne minimum quidem veritati revelare addant, vel detrahant. Quocirca canones fidei in generalibus Conciliis editi, sunt uberiores articuloꝝ fidei, sive præceptorum Decalogi explicationes, non secus ac conclusiones in scientiis naturalibus sunt uberiores expositiones principiorum, quæ in istis scientiis sunt per se nota. Canones tamen discipline variabiles sunt, eo sermone quo varia est secularis Politia pro diversitate loci, temporis, vel personarum. Regulæ autem canonico-civiles non plus habent firmitatis quam leges civiles, utpote quæ non alio sine constituantur, nisi ut jus civile in suo robore maneat. Igitur qui uti voluerit Conciliorum canonibus ad casum moralium resolutionem, ad hæc omnia attendere debet, ne regulas variabiles cum invariabilibus confundat.

Exemplo vero aliquo res apertius circa differentiam canonum fidei, morum, & discipline explicabitur. Si Doctor cum pertinacia assereret usuram non esse peccatum, esset hæreticus: non esset vero hæreticus mercator qui amore pecunie usuras exerceret. Et ratio est; quia Doctor peccaret contra canonem fidei, quo definitur usuram esse peccatum; & mercator peccaret contra canonem morum, quo usura interdicitur. Rursus nec contra fidem, nec contra mores, sed contra disciplinam peccaret ignarus Parochus, qui publicum usurarium ecclesiastica sepultura non privaret, modo illud non factum sit malitiose. Et ratio est; quia Parochus nec fidei nec morum canonem, sed canonem discipline violat. Quare ut hæc regula ad praxim reducat, Doctor absolvi non possit, nisi hæresim retractaret: mercator, nisi damnatum temporale repararet; parochus, nisi consulto prius Episcopo novisset quomodo se in hoc casu gerere deberet, Et sic in aliis dicendum.

Qui autem distos canones distinguere velit, uti debet gravi consideratione, cum nihil difficilius sit, quam distinguere exacte quinam sint canones fidei, quinam morum, quinam discipline; dum sæpe hæc tria in uno eodemque objecto conjuncta reperiantur, puta in Baptismo ad fidem pertinet se scire baptismum rebus constare, materia nempe & forma, scilicet vera ac naturali aqua, quæ est materia, & verbis ego te baptizo in nomine Patris &c.

quæ

quæ sunt forma. Ad mores, quod adultus non recipiat baptismum nisi cum sanctis dispositionibus, & quod minister non illud conferat cum conscientia peccati mortalis. Ad disciplinam, quod Baptismus talibus ac talibus ritibus accidentalibus conferatur, qui ritus non semper eadem fuerit.

Difficultas distinguendi inter canones fidei, morum, & discipline augetur a mutua eorumdem canonum ab invicem dependentia; quia regulæ discipline moralia præcepta determinant, & moralia præcepta fidem vivam reddunt: v. g. fides credendi Deum esse adorandum, nisi talis fides ad praxim reducat per illud morale præceptum *invento ut diem sabbati sanctifices*, & præceptum hoc *sabbatum sanctifices* vagum est, nisi ad aliquem particularem Religionis actum determinetur, uti fit per ecclesiasticum præceptum, quo jubetur ut eo die Missa audiat, & divinis officii sistatur.

Ad hoc vero ut canones fidei, morum, & discipline distinguamus, opus est ut hæc tria attendamus: nempe 1. Symbolum Apostolorum, ut cognoscamus canones fidei; 2. Præcepta Decalogi, per Evangelium exposita, ut agnoscamus canones morum. 3. Præcepta mere Ecclesiastica, ut canones discipline deprehendamus. Nam, sicut antea jam notavimus, canones fidei non aliud sunt, quam explicationes ampliores Symboli Apostolorum; Canones morum, uberioris expositiones Decalogi; canones discipline, certæ juris ecclesiastici applicationes. Igitur si vestimus prædictos canones distinguere, oportet ut hæc tria attendamus. Et enim fiet nos dignoscere canones fidei, si eos ad Symbolum comparaverimus: Sic apprehendemus canones morum, si cum Decalogi præceptis eos conferamus; tandem percipiemus canones discipline, si cum præceptis ecclesiasticis comparaverimus. Diximus notante cum præceptis mere ecclesiasticis; quia, quando præcepta Ecclesiastica jubent quæ fidem respiciunt, vel imponunt quæ respiciunt mores, tunc vel ad fidem, vel ad mores spectant, & non secus ac præcepta fidei & morum, ipsa quoque præcepta ecclesiastica circa res hujusmodi verstantia, sunt invariabilia.

Ex distis igitur colligitur 1. canones omnes, quibus statuitur Deum unum esse in substantia, trinum in personis, cæteraque alia quæ in Symbolo continentur, ad fidem spectare; canones omnes explicantes præcepta affirmativa, vel negativa, quibus præcipiuntur actus interiores exteriorive fidei, spei, caritatis & religionis circa hæc mysteria exercendi, seu actus ventantur hujusmodi mysteriis adversantes, sunt canones ad mores spectantes, utpote qui sint latiores seu uberiores expositiones illius Decalogi præcepti *Domnum Deum tuum adorabis*. Item canones omnes, quibus stabiliuntur dies festi, & solemnitates circa Trinitatem, In-

carnationem &c. canones sunt discipline; quia non aliud sunt quam Ecclesiastici præcepti explicationes.

Colligitur 2. omnes illos canones esse de fide, qui determinant Ecclesiam sacram esse Republicam, non civilem seu politicam, ut pote non ab hominibus, sed ab ipso Deo fundatam institutamve, ac consistentem non in puris hominibus, sed civibus sacro baptismo initiatis, & Præsulibus, idest Episcopis, Sacerdotibus, Diaconibus per Sacramentum Ordinis consecratis, cum hæc omnia pertineant ad articulum fidei *Credo sanctam Ecclesiam*. Ita canones omnes statuentes, quales dispositiones inesse oporteat in iis qui in Ecclesia præsentantur, sunt canones morum; quia iuxta ampliores explicationes illius præcepti Decalogi *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Regulæ item omnes quæ ordinant tempus, locum pro recipiendis sacris Ordinibus, seu vestes præferuntur quibus convenit ut clerici a laicis distinguantur, sunt canones discipline.

Ita pariter canones omnes pertinentes ad Sacramentorum substantiam; v. g. quod homines non nisi per Baptismum in Ecclesiam recipiantur, non corroborentur nisi per confirmationem, ac non nisi per Eucharistiam nutriantur hujusmodi canones ad fidem spectant, utpote qui sint uberioris explanationes articuli *Credo in remissionem peccatorum*; quo articulo signatur, homines justificari per sacramenta, aut eorum votum. Quod vero Sacramenta recipienda non sint ab adultis nisi cum sanctis dispositionibus, cum adfuit a Ministro & illo consecrato conferantur, ad canones morum sunt spectantia. Quod tandem Baptisma non conferatur solemniter nisi in festo Paschæ, vel Pentecostes; quod Confirmatio datur immediate post Baptisma, ut fiat olim, vel in adulta ætate, uti nunc fit, ad meram disciplinam pertinet. Ad fidem pariter pertinet non unum, sed plures debere esse Episcopos Apostolorum successores. Quod sancta ordinatione consecratur; quo explicatur articulus *Credo sanctam Ecclesiam catholicam*. Item ad fidem spectat quod Matrimonium sit Sacramentum. Pertinet autem ad mores quod Episcopi vocati sint a Deo, non intrusi, docti & non indoliti, sancti & non vitiosi, ita ut præminere debeant laicis sanctitate, utpote qui Christi Domini vices, seu personam præsentant; idcirco hoc canone explicatur locus ille *Sancti estote quoniam ego sanctus sum*. Sic ad fidem pertinet etiam, quod Matrimonium habeat ea omnia, quæ ad essentiam contractus sunt spectantia. Ad disciplinam tandem pertinet extensio major, vel minor Episcopalis Diocesis, cum limites Episcopatum crescant & decrescant pro arbitraria determinatione Ecclesie. Item quod Prælati instituti sint modo sorte, ut Matthias, modo ad preces Populi, ut

sep-

septem Diaconi, modo electione, modo praesentatione, ut contingit in quibusdam locis. Et respectu Matrimonii talia, vel talia impedimenta ad illius invaliditatem; cum hoc iure positivo fit indudum. Patet igitur quod varietati quam pati possunt canones disciplinae quoad circumstantias loci, temporis, personarum, non sint subiecti etiam canones fidei & morum, utpote qui pertineant ad Decalogum, idest ad legem naturalem, ita ut ubique terrarum, & gentium ab omnibus generatim sint admittendi.

Colligitur 3. canones fidei & morum sic invariabiles esse quoad substantiam, ut nunquam factum sit in illis variationem contingit, nisi circa expressiones. Et ratio est; quia doctrina fidei & morum non recipit Ecclesia ab hominum documentis, sicut humanae scientiae, v. g. Physica quae mutatur secundum varia quae nobis obijciuntur phenomenorum experimenta; verum doctrinam fidei & morum recipit Ecclesia a Deo revelante, cujus infinitae sapientiae nulla nova cognitio advenire potest: Et cum sic immutabilis, nequit suis semel revelatis contradicere; ac ideo canones posteriores fidei & morum possunt quidem priores explicare, minime vero prioribus derogare. Sic ex. c. unitas Personarum in divinis, quae ante Synodum Nicenam exponebatur, quod Personae essent quid unum, post eandem Synodum, quod Personae essent substantiales &c.

Colligitur 4. canones pariter disciplinae, prout habent explicare canones fidei, vel morum, cum ex hac parte spectent ad jus naturale, esse profus invariabiles, & solum variabiles esse posse quoad modum, quo vel fidei exercitium determinant; vel praecipua Decalogi applicat ad praxim; dum ex hoc capite pertinent ad jus seu ad legem positivam. Sic canones quibus Ecclesia statuit solemnitatem Festorum, jejuniorum austerita-

tem &c. ea parte qua praecipunt pietatem erga Deum, vel sobrietatem in nobis ipsis, quia secundum tale munus pertinent ad jus naturale, variari nequeunt; variari quidem valent quoad modum celebrandi festi, vel jejunia observandi; quia secundum talem respectum spectant ad jus positivum.

Nota I. Canones disciplinae, etiam ex illa parte qua variabiles sunt, variandi non sunt nisi publica Ecclesiae auctoritate, quae vel etiam mutationem statuat, vel iustis de causis permittat, minime vero auctoritate privata; quia nulla lex auctoritate privata mutari potest.

Nota II. Canones disciplinae tamdiu valere seu permanere in suo vigore, quamdiu Ecclesia statuit novas penas, vel statutas innovat contra inobedientes, vel aliquid aliud adhibet ut vigorem eorum tueatur. Quare canones antiqui quibus disciplina Monastica, & Cleri reformatio statuitur circa ea quae spectant ad substantiam votorum & essentiam Clericatus, nunc quoque suum habent vigorem; cum Tridentina Synodus antiquos canones innovaverit.

Nota III. Tunc canones disciplinae vigere desinunt, quando Ecclesia contrariam legem statuit, aut usum contrarium non obediendo permittit; quia tunc aut mutationem decernit, aut saltem eam tolerat. Sic praecipuum recipiendi quater in anno Eucharistiam, mutatum est a Concilio Lateranensi can. *Omnes virisque sexus n* praecipuum sumendi semel in anno. Sic jejunium non amplius viget in sanguine, sicuti quando fiebat hora tertia post meridiem, nec fiebat cenula quae nunc permittitur vespere, & concessio seu prandium circa meridiem. Et hoc permittitur in Religionibus etiam strictioribus. Sic poenitentiae peccatoribus olim per canones injungenda, Ecclesia permittente, ad prudentiam Confessarii relinquitur. Sic &c.

TRACTATUS

De usu juris canonici & civilis, & de vero usu Casuistarum.

DE JURE CANONICO.

S. I.

Quid sit Jus Canonicum.

JUS Canonicum idem latine sonat ac regula ex cap. can. dist. 3. & talis nomine significantur leges ecclesiasticae ad divinum cultum & ad supernaturalem finem pro animarum salute ordinatae. Jus Canonicum aliud est scriptum, quod continetur in corpore Juris canonici; & est illud, quod proprie solet appellari jus canonicum, & fertur ab Ecclesiastico legislatore, qui plerumque leges suas per scripturam promulgare solet. Aliud non scriptum, & hoc est consuetudo quae longo usu firmata non levis aetate, seu jus scriptum vim habet obligandi.

Canon scriptus generice acceptus dividitur in canonem specificum sumptum, seu in significatione minus ampla, in decretum, in epistolam, in Decretalem, in dogma, in mandatum, in interdictum & sanctionem. Hac divisio fertur a Glossa in Decreto Gratiani dist. 3. v. *Omnes*. Nomen canonis specificum sumptum, seu in significatione minus ampla intelligitur Constitutio, seu lex edita a Concilio generali. Decretum etiam specificum sumptum est Constitutio edita a Summo Pontifice nulla praecedente alicujus consultatione. Epistola Decretalis dicitur Constitutio facta a Summo Pontifice ad consultationem alterius scripto transmissa & publicata. Dogma est Constitutio doctrinalis circa fidem; mandatum Constitutio circa mores; Interdictum Constitutio alicui prohibens, nulla certa pena pro transgressoribus imposita. Sanctio tandem per quam alicui prohibetur, ut simul adiciatur aliqua pena transgressori. Omnes haec Constitutionum species aliquando veniunt & confunduntur sub uno eodemque canonis nomine. Canon denique alius dicitur extrava-gans, alius inclusus in corpore juris; hic dicitur omnis Constitutio, quae reposta est in voluminibus componentibus corpus juris canonici. Canon extrava-gans vocatur ea Constitutio, quae nondum posita est in dictis voluminibus; sed quasi extrava-gatur, quales sunt Constitutiones Summorum Pontificum editae post compilationem totius juris Canonici; quod nomen adhuc retinet quaedam

Constitutiones, quae component librum Extrava-gantium intra corpus juris; quia tale nomen habuerunt, antequam eidem corpori adnecterentur.

Corpus Juris Canonici est Collectio canonum illorum seu regularum quibus Christiani diriguntur vel ad divinum cultum exercendum, vel ad eorum supernaturalem finem assequendum. Corpus Juris canonici aliud est antiquum, aliud novum, aliud novissimum; & illud dividitur in commune omnibus Christianis, & in particulare alicui nationi seu Genti. Corpus juris canonici antiqui illud est, in quo per varios auctores canones collecti sunt, quibus Ecclesia prioribus saeculis per obli-vitatem annos uia est; & hoc constat variis Canonibus Apostolorum, nempe Conciliorum & Pontificum. Canones Apostolorum sunt nonnulla praecipua, quae Apostoli Episcopis & Presbyteris ad animarum curam, Ecclesiarumque gubernationem generatim pertinentia tradiderunt, quae longo tempore hominum memoria conservata tandem scriptis consignata sunt, licet auctore ac tempore incertis. Unde nati sunt Canones Apostolici seu Constitutiones Apostolicae, quae S. Clementi Papae attribuantur, tametsi eorum Apostolicorum Canonum auctoritas non sit omni exceptione major; quandoquidem diversa diversis temporibus illis additamentis apposta sunt. Canones antiqui Conciliorum si sunt qui in pluribus Conciliis priorum temporum editi fuerunt. Prioribus enim saeculis plurimum Civitatum Episcopi nonnumquam ad decidendas causas majoris momenti simul convenire, quorum Congregationis Concilia vocabantur. Haec tamen tribus prioribus saeculis ob aestus persecutionum variis agebantur; nonnulla tamen etiam ex distictissimis illis temporibus ad nostram notitiam pervenerunt, veluti Concilia sub Victore Papa habita de Palsehae controversia; & Carthagenense sub Agrippina Episcopo, cujus meminit Cyprianus Episcopus 71. & alia plura; dum toties tales Concilia haberentur, quoties commo-dum foret. Verum ex quos sub Magno Constantino pax Ecclesiae reddita fuit, frequentius ac meliori ordine facti fuerunt Episcoporum Conventus: sub ipso Constantino imperio celebratae fuerunt Ancyranum in Galatia anno 324; Neocaesarensis in Pontico, quae sunt eorum, quo-